

Jeløy Naturhus 1985–1990

Fylkesmannen i Østfold
Miljøvern avdelingen

Miljøvernavdelingen
Fylkesmannen i Østfold

Postadresse: Dronningensgt. 1, 1500 Moss
Tlf: (09) 25 41 00 - Telefax: (09) 25 38 32

Jeløy Naturhus, postboks 867, 1501 Moss
Tlf. 09 - 27 42 47 / Telefax 09 - 27 54 10

Dato: Januar 1990

Rapport nr: 3 - 90

ISBN nr. 82-7395-044-1

Rapportens tittel:
Jeløy Naturhus 1985-1990

Forfatter:
Tor Schmedling

Oppdragsgiver:
Fylkesmannen i Østfold, miljøvernavdelingen

Ekstrakt:
I 1985 ble Jeløy Naturhus åpnet som det første bemannede informasjonssenter i Norge som ledd i Miljøverndepartementets økende satsing på utadrettet informasjon. Jeløy Naturhus er godt besøkt, mye fordi det er lokalisert til et sted med stor ferdsel. Naturhuset har en permanent utstilling og varierende tema-utstillinger. Den brede allmennhet representert ved helgebeseøk står for det høye besøkstallet. Etterhvert er skolen blitt den brukergruppe vi arbeider målrettet imot.

Jeløy Naturhus, bilde tatt i november 1989. Inngang til utstillingene til venstre, inngang til møterom og kontor til høyre.

Forord

Miljøvernavdelingen legger herved fram en rapport som tar for seg driften ved Jeløy Naturhus fra åpningen den 4. september 1985 og fram til 1990.

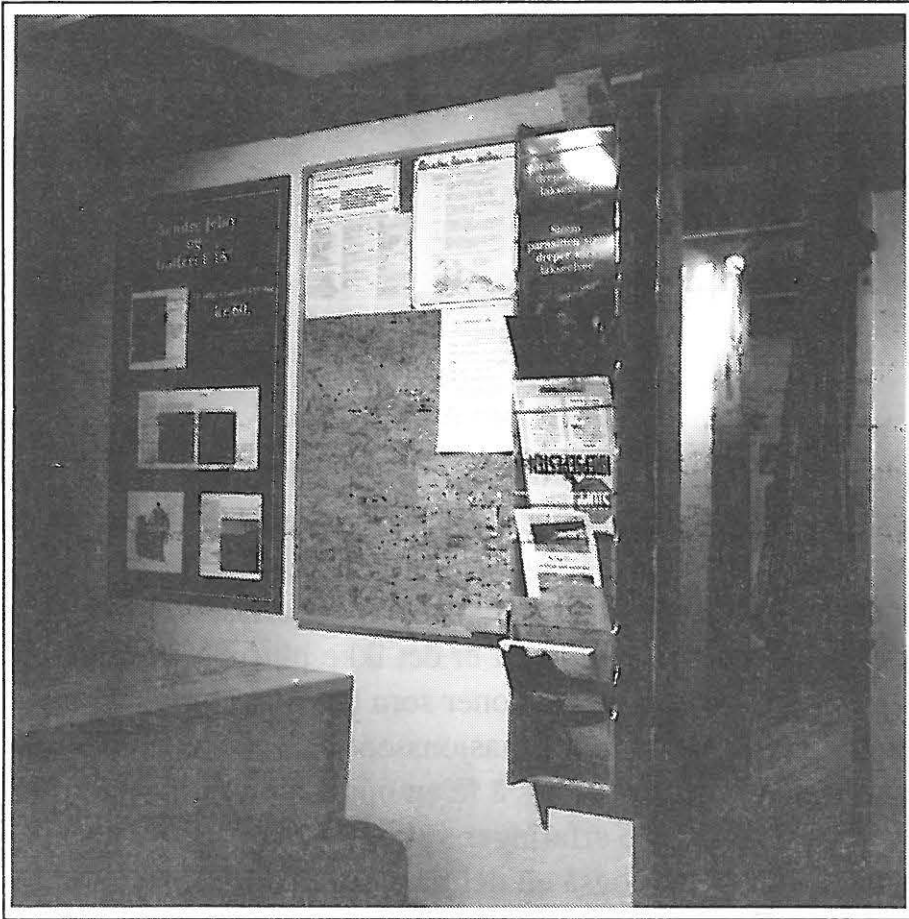
Gjennom mer enn fire års drift har vi høstet en del erfaringer om drift av et informasjonssenter. Etterhvert er det ikke blitt få henvendelser fra andre grupper og personer som har arbeidet med mer eller mindre konkrete planer om informasjonssentra. I den anledning har det vært et lenge følt behov for oss å få en oppsummering av den måte naturhuset drives på og de erfaringer vi har høstet.

Denne rapporten inneholder også en del data om teknisk utstyr som finnes på naturhuset. Etterhvert som det etableres nye informasjonssentra vil det være en fordel om utstyret på de forskjellige stedene vil kunne "kommunisere" med hverandre med tanke på lån og hjelp informasjonssentraene imellom.

Notat nr. 6-1989 fra Direktoratet for naturforvaltning, "Naturinformasjonssentra - Retningslinjer og strategi" er kommet. Det er å håpe at den rapporten som her framlegges også vil kunne være til hjelp i den videre planleggingen og utviklingen av informasjonssentra.

Moss, februar 1990.

Ottar Krohn
naturverninspektør

Utsnitt av inngangspartiet i utstillingene. Midt i bildet er brosjyrehylla hvor publikum kan finne brosjyrer utgitt av Miljøverndepartementet, Direktoratet for naturforvaltning, Fylkesmannens miljøvernnavdeling m.m. Til venstre i bildet sees en reklameplakat for heftet "Søndre Jeløy og Galleri F15". Til høyre i bildet sees inn i avdelingen for temautstillinger hvor det på dette tidspunkt ble vist en utstilling om innlandsfiske i Østfold.

Innhold

Innledning

Hvorfor Jeløy Naturhus ble opprettet	side 1
Jeløy Naturhus i dag	side 1

Slik ble Jeløy Naturhus til

Om lokaliseringen	side 2
Beskrivelse av bygningen	side 3
Økonomiske overslag	side 4
Utstillinger	side 4

Driften av Jeløy Naturhus

Ansvarlig myndighet	side 5
Personalet	side 5
Samarbeidsavtale mellom Jeløy Naturhus og Galleri F15	side 6
Kostnader ved driften	side 6

Innhold og virksomhet

1. etg. - utstillingene	side 7
Permanent utstilling	side 7
Temautstillingene	side 8
Antall besøkende	side 11
2.etg. - møterom	side 12
Lokalets utforming	side 12
Bruk av møterommet	side 12
Brukergrupper	side 13
3. etg.	side 14

Informasjon om Jeløy Naturhus

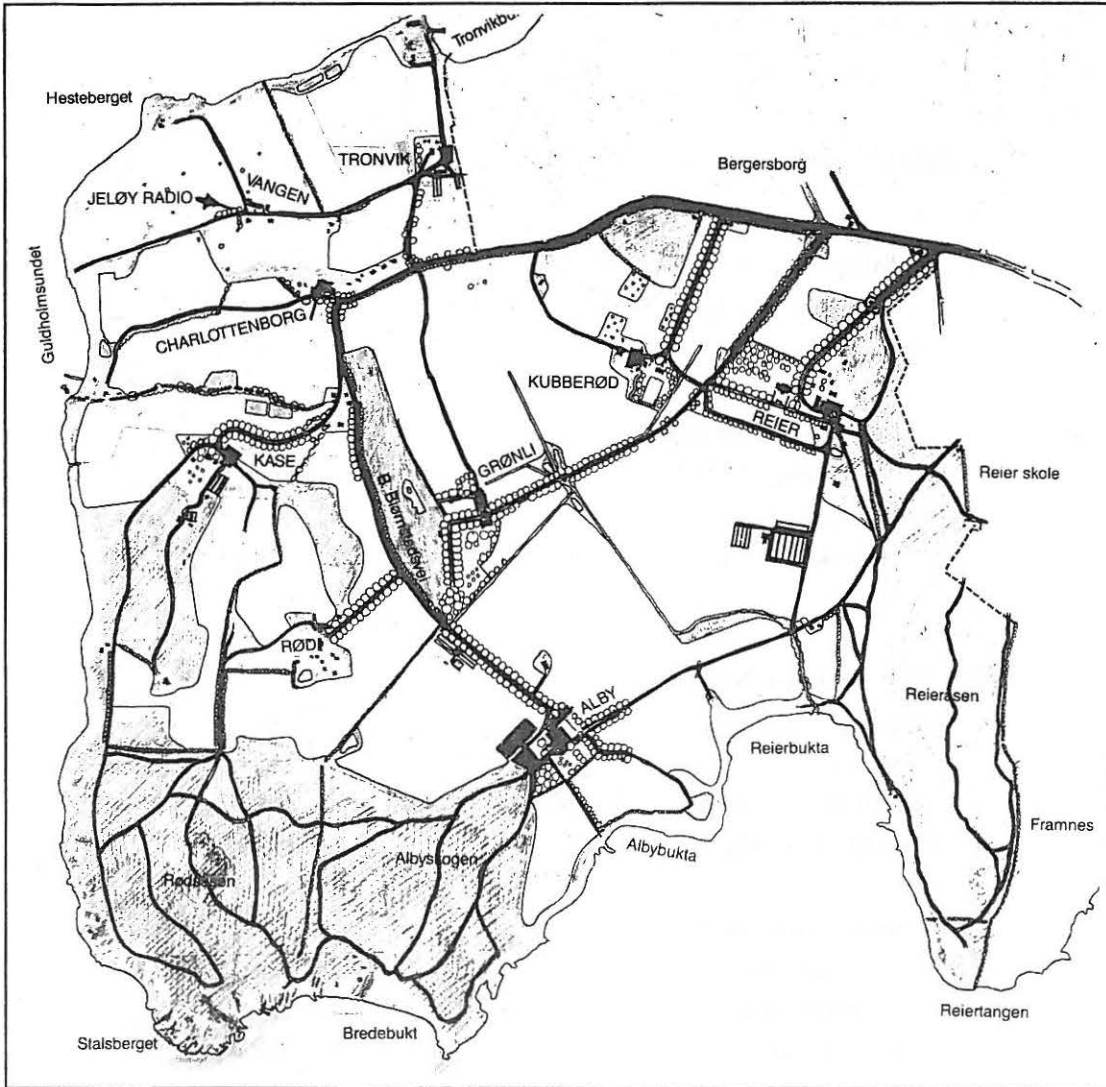
Skilting og synliggjøring	side 15
Trykksaker	side 15
Pressen m.v	side 16

Guldholmen

side 17

Vedlegg

Rapport om "Senter for informasjon om natur og landskap på Søndre Jeløy" (side 0 - 17), Fylkesmannen i Østfold 1983.

Kart over Søndre Jeløy landskapsvernområde.

Innledning

Hvorfor Jeløy Naturhus ble opprettet.

- * "Informasjon kan bare løse problemer som skyldes mangel på informasjon."
- * "Ideelt sett er informasjonsbehovet avstanden mellom hva folk burde vite og det de faktisk vet."

Opplysninger i det følgende er hentet fra rapport om "Senter for informasjon om natur og landskap på Søndre Jeløy"/Fylkesmannen i Østfold 1983 (se vedlegg) dersom ikke annen kilde er nevnt..

Drift av informasjonssentre for naturvern har i en årrekke vært praktisert i mange europeiske land. I Sverige drives flere slike sentre under betegnelsen "Naturum". Naturvårdsverket innledet naturum-virksomheten i 1973 med Ölands, Visby og Stocklycke naturum. Et naturum er et bemannet utstillingslokale med hovedvekt på naturinformasjon om en hel region eller et spesielt objekt, f.eks. et naturreservat.

Et naturum skal være en port ut mot naturen og i første rekke vende seg til den brede allmennhet: Grupper og enkeltpersoner, turister og lokalbefolkningen. Bredden på målgruppen stiller store krav til utformingen og presentasjonen av stoffet. Interessessen og den oppslutning naturum-virksomheten har fått fra publikum har vist at det var riktig å satse på opprettelsen av naturumene.

I Stortingsmelding nr. 68 (1980-81, "Vern av norsk natur") står det å lese:

"En økt innsats i naturvernarbeidet i 1980-årene forutsetter bred allmenn og politisk oppslutning om naturvernarbeidet. Departementet tar derfor sikte på:

- * Å styrke informasjonsvirksomheten, særlig for å gi enkeltmennesker bedre innsikt i økologi og naturvern og dermed økt naturverninteresse.
- * Å øke allmenn forståelse, ansvarsfølelse og oppslutning om naturvernarbeidet.
- * Å samarbeide med skoleverket, massemedia og de frivillige organisasjonene om informasjon om naturvern.

I 1982 vedtok statens naturvernråd en uttalelse til Miljøverndepartementet der de pekte på viktigheten av økt informasjon i fylke og kommuner. Etablering av informasjonssentra ble omtalt som et viktig virkemiddel i denne sammenheng.

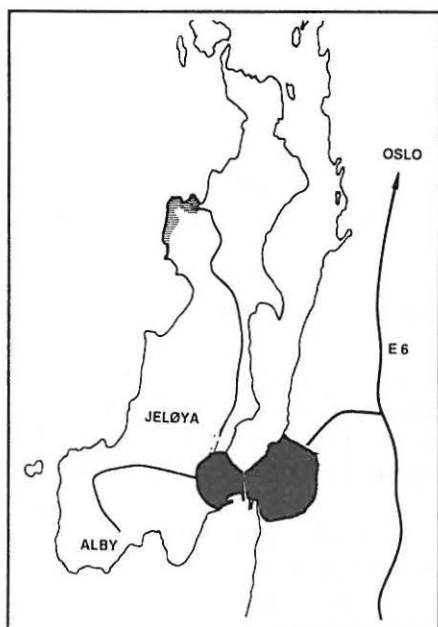
Jeløy Naturhus ble åpnet som det første bemannede informasjonssenter for natur- og miljøvern her i landet den 4. september 1985 av daværende miljøvernminister Rakel Surlien.

Jeløy Naturhus i dag

Jeløy Naturhus holder til i det gamle stabburet på Alby gård som ligger midt i hjertet av Søndre Jeløy landskapsvernområde. Landskapsvernområdet fikk sin vernestatus i 1983 og er på ca. 4 500 dekar. Hovedinntrykket av kulturlandskapet på Søndre Jeløy er at det er et herregårdslandskap med alléer og frodig løvtrevegetasjon, altså meget unorsk.

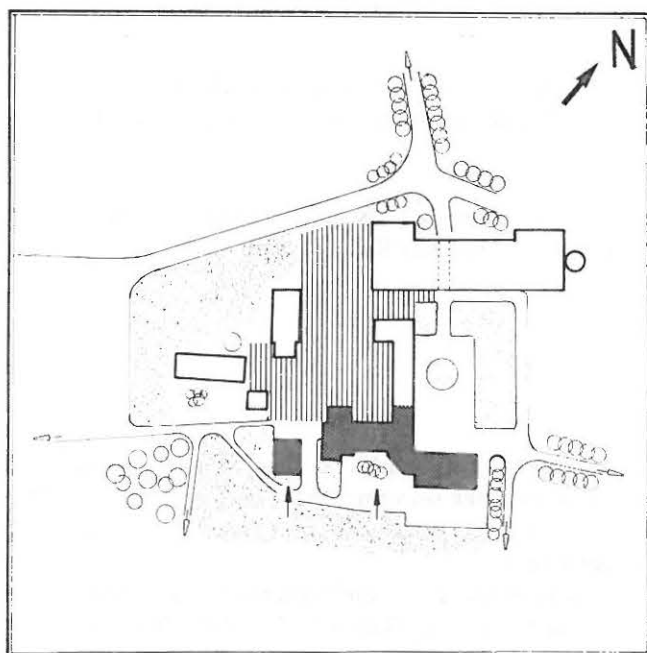
Jeløy Naturhus har i 1. etasje en permanent utstilling som omhandler naturforhold og kulturhistorie i området. Sommeren 1988 ble heftet "Søndre Jeløy og Galleri F 15" gitt ut. Heftet tar for seg det samme stoffet som den permanente utstillingen.

1. etasje rommer også en avdeling for temautstillinger. Temautstillingene blir vanligvis stående omkring en måned og er varierende i form og innhold og har en eller annen tilknytning til natur- og miljøvern.

Oversiktskart som viser Albys beliggenhet i forhold til Moss sentrum, den svartsladdede delen.

Kart som viser gårdsanlegget på Alby. Den rastrerte bygningen til venstre er Jeløy Naturhus. Galleri F15 ligger til høyre for naturhuset.

2. etasje i naturhuset rommer møtelokale. Det er forholdet til brannforskriftene som begrenser lovlig antall til 35 personer i dette rommet. Lokalet brukes også til lysbildefremvisning, ved siden av at det er et fullt utstyrt møterom med tavle, flip-over og overhead-projector. Det er laget en overtoningsserie med bilder fra Søndre Jeløy landskapsvernområde som jevnlig vises for publikum. Lokalet lånes/leies ut til de som måtte ønske det.

3. etasje rommer kontorer, bibliotek og lagerplass.

Slik ble Jeløy Naturhus til ...

Om lokaliseringen av Jeløy Naturhus

I det foregående er beskrevet bakgrunnen for opprettelsen av Jeløy Naturhus. Det er flere grunner til at landets første bemannede informasjonssenter for natur og miljøvern ble etablert på Søndre Jeløy, og følgende momenter ble trukket frem:

- * Området har et egenartet landskap og spesielle naturkvaliteter.
- * Driften av naturhuset kan kombineres med forvaltningen av landskapsvernområdet.
- * Det ligger tilrette for samarbeid med den etablerte virksomheten på Galleri F 15.
- * Stedet har meget stor besøksfrekvens fra lokalmiljøet og regionen.

Moss kommune kjøpte Alby gård i 1963. Jorda forpaktet bort. Siden 1967 har Galleri F15 holdt til i hovedbygningen på Alby gård. Allerede før naturhuset ble etablert, var Alby med galleriet et av de best besøkte utstillingssteder her i landet. Det var således et strategisk sted for etablering av et naturinformasjonssenter

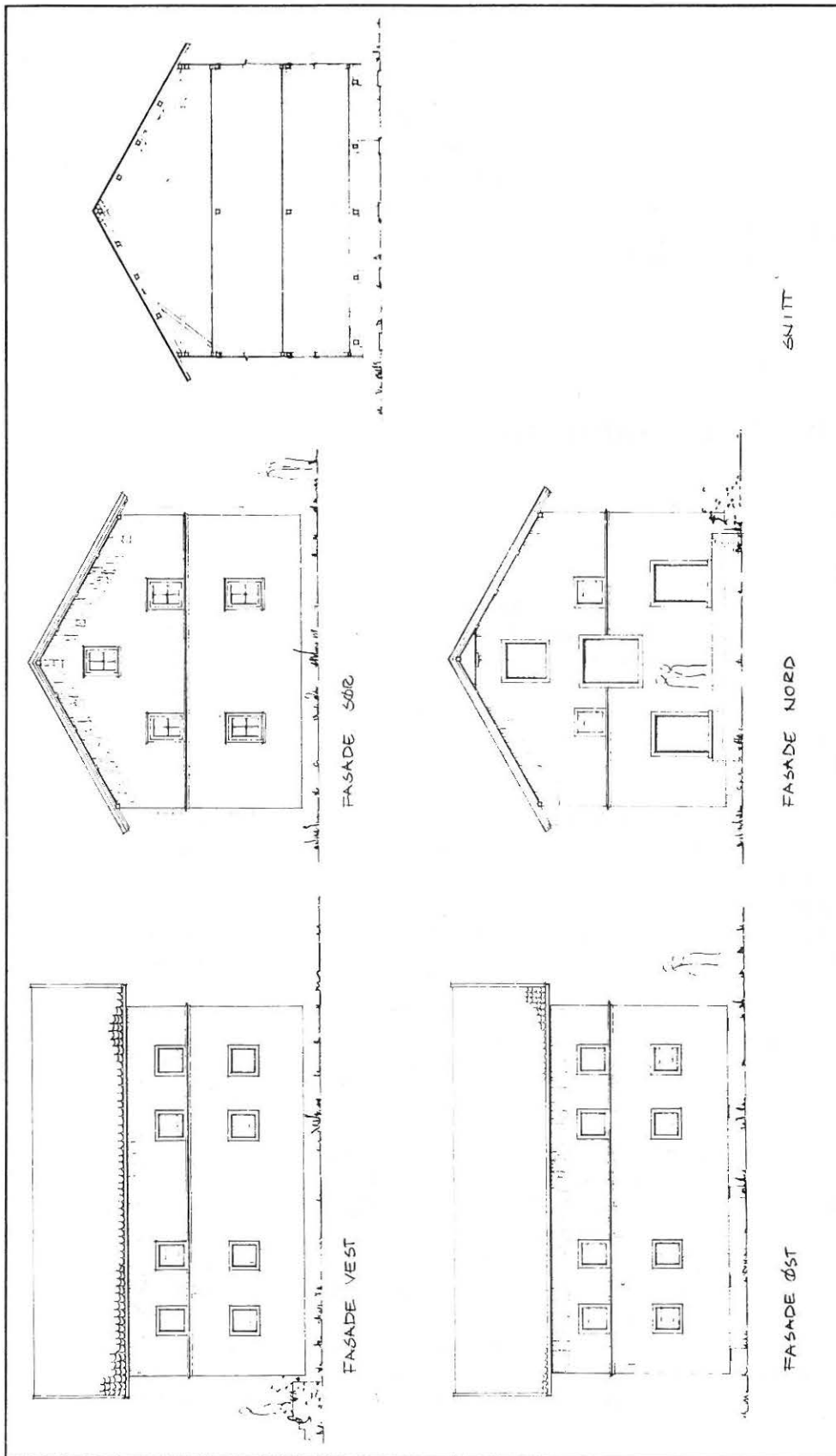
Stabburet ble før nyttet til lager. I mars 1983 ble spørsmålet om etablering av et informasjonssenter i stabburet på Alby gård tatt opp med Moss kommune. Saken ble behandlet i formannskapet i juni samme år, og det ble gjort følgende vedtak:

"Moss kommune stiller seg positiv til planene om å opprette et informasjonssenter for natur og landskap på Alby gård."

I oktober 1983 ble det etablert en arbeidsgruppe for planlegging av sentrets oppbygging og drift. Arbeidsgruppen hadde representanter fra Moss kommune, kulturkontoret og skolekontoret i Østfold fylkeskommune, Skoledirektøren i Østfold, Østfold kulturminnevern, Miljøverndepartementet, Norges landbrukshøgskole, Galleri F 15, Østfold Naturvern og Østfold Ornitologiske forening, Østfold Historielag og Fylkesmannens miljøvernavdeling.

I desember samme år la arbeidsgruppen frem sitt ferdige forslag for oppbygging og drift av et Søndre Jeløy natur- og landskapsvernssenter (se vedlegg).

Mellom Moss kommune som utleier og Miljøverndepartementet v/Fylkesmannen i Østfold som leietaker, ble det inngått en leieavtale som omfattet Stabburet på Alby gård. Leiekontrakten bygger på eksempel godkjent av Statens bygg- og eiendomsdirektorat og er i sin helhet gjengitt i vedlegget.

Tegninger av arkitekt MNAL Per Bjar av Jeløy Naturhus laget i forbindelse med rehabilitering av bygningen,

Beskrivelse av bygningen

Generelt

Stabburet utgjør en del av anlegget på Alby og er bygget omkring 1860. Bygningens plassering vest for hovedbygningen m/sidefløyen gjør at denne ikke ligger tilknyttet gårdens hovedtun. Bygningen er plassert ved "driftstunet" på Alby.

Bygningen er på ca. 102 m² brutto areal: 9,1m x 11,3 m. Den er reist i stolpeverk 5" x 5" og 6" x 6". Utvendig er bygningen kledd med pløyd panel, 5". Brutto etasjehøyde er ca. 2,20 m i 1. og 2. etg. I loftsetasjen er høyden under hanebjelken ca. 2,02 m.

Bygningen karakteriseres av en meget generell og enkel oppbygging. Bæresystemet er synlig både i utvendige vegger og i himlinger/tak. Loftsetasjen har frittstående takstoler utført med 5 hovedsperrer hvor det ligger åser over. Ovenpå åsene ligger nytt sperretak med utstikk ved raftet. 1. og 2. etg. har stolperekke midt i rommet for bæring av etasjeskiller. Tidligere er oppsatt ekstra stolper for å hindre nedbøying ved store belastninger/lagring. Ny bruk av bygningen ble vurdert å forsvare reduksjon av antall stolper.

Stilmessig karakteriseres bygningen som nøkternt sveitserinspirert.

Fundamentering

Bygningen står på kreosotimpregnerte kubber. Det er en viss skjevhet i disse. Før restaureringen tok til ble det satt opp noen støtter på enkelte kubber for å hindre videre glidning. Da skjevheten ble vurdert ikke å ha noen stor betydning ble det ikke utført ytterligere fundamenteringsarbeid.

Utvendige vegger, vinduer og dører

I størst mulig grad ble utvendig panel beholdt samt belisting. I åpninger hvor det tidligere hadde vært luker, ble det satt inn vinduer. Eksisterende luker ble beholdt, men da svingt til side. I gavlen mot syd ble vinduer lik de eksisterende satt inn. I store luker på nordveggen ble satt inn vinduer som hadde størrelse med lukene. Lukene er beholdt innvendig, svingt til side. Utvendige dører (2 stk.) er blitt delt i to slik at dørbladene ikke er så store og dørene er lettere å handskes med. I tillegg er dørene forandret slik at de slår ut. Grunnene til endringen var for det første at varmetapet om vinteren ble stort med en stor dør stående åpen. Samtidig la et stort og innsvingende dørblad beslag på mye gulvplass.

Annet

Takverk: Eksisterende taksten ble benyttet om igjen.

Rommene: Gulvene er beholdt som de var, en løsning som gjør at rommene har beholdt mye av sitt opprinnelige preg, til tross for hvitmalt gipsplater (branntekniske hensyn) i tak og vegger. Veggene er belagt med strie og malt med "fransk grå". Alle takbjelker er holdt synlige.

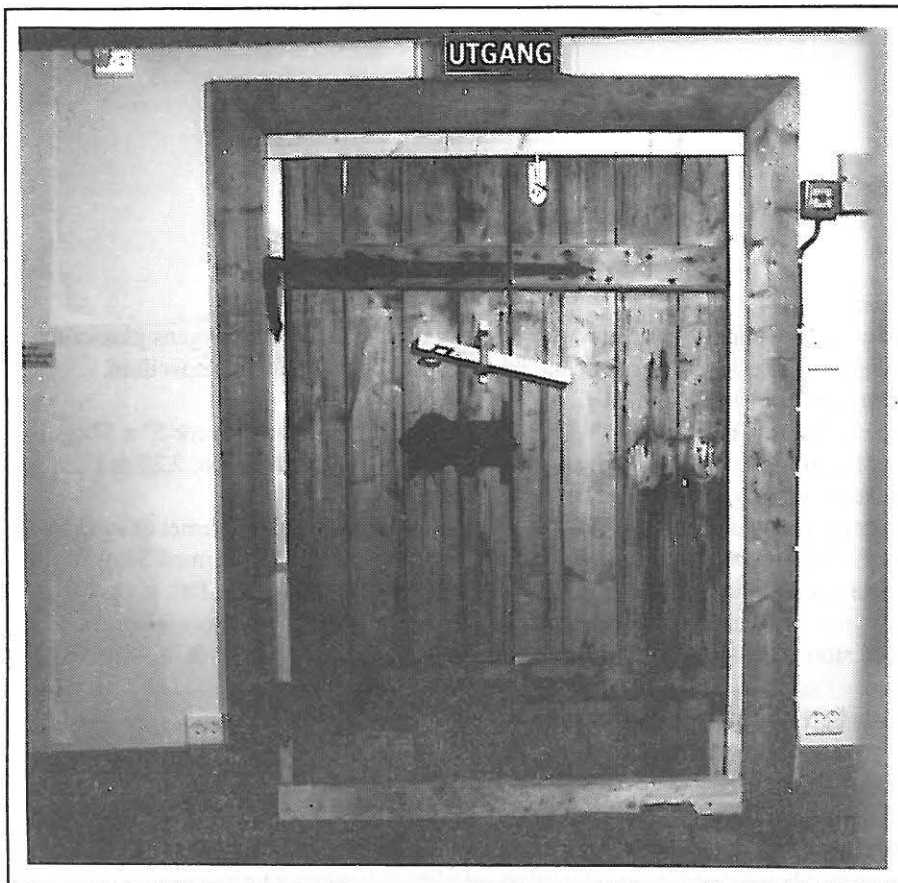
Elektrisk anlegg: Det elektriske anlegget er skjult bak gipsplatene. I 1.etasje er belysningen hovedsakelig besørget ved stillbare spotlamper, i 2.etg. med lyspærer i taket og trinnløs "dimmebryter".

Utendørs: Eksisterende trapp utbedret, diverse panel utskiftet, hele huset malt.

Sanitærløsning: Det er ikke innlagt vann i huset. Toaletter og våtrom deles med Galleri F 15. Denne løsningen fungerer tilfredsstillende, men bare på grunn av kort gangvei (ca. 15 m).

I utgangspunktet ble det foreslått at gulvene skulle slipes, noe som ikke ble gjort. Dette var forøvrig et punkt som ble diskutert helt til det siste. Nå når stedet har fungert noen år, vil vi si at gulvene fungerer godt slik de er, samtidig som de er med på å understreke miljøet i en bruksbygning.

De forandringer og utbedringer som ble gjort var i hovedtrekkene slik de ble foreslått i den opprinnelige planen, - men enkelte endringer er blitt gjort senere. Endring av døren til utstillingsrommet ble ikke gjort før etter et par års drift.

Bildet viser inngangsdøren til utstillingene. Denne døren var en tid etter åpningen udelt, og hele dørbladet slo inn i lokalet. En snekker fra Borgarsyssel museum stod for arbeidet med å dele døren og få den til å slå ut. Minst mulig ble forandret, mest mulig tatt vare på. Låsen ble flyttet til en mer naturlig plass selv om den ikke lenger har noen funksjon. Nede til venstre i døren sees en plankebit som er slått over et gammlet rottehull. Slike detaljer er også en del av vår kulturhistorie!

Økonomiske overslag

Kostnadsoverslaget for arbeider med bygningen var på 418.200 inkl. mva. I overslaget ble det bemerket at på innkomne anbud for tilsvarende arbeider var det prisvariasjoner på over 100%, noe som naturlig nok vanskeliggjorde et korrekt prisoverslag. I prisoverslaget var ikke medregnet møbler, spesielle innredningsarbeider i forbindelse med utstillingen (montre, skranke, m.v.). Vedrørende økonomiske overslag og beregninger vises til vedlegget.

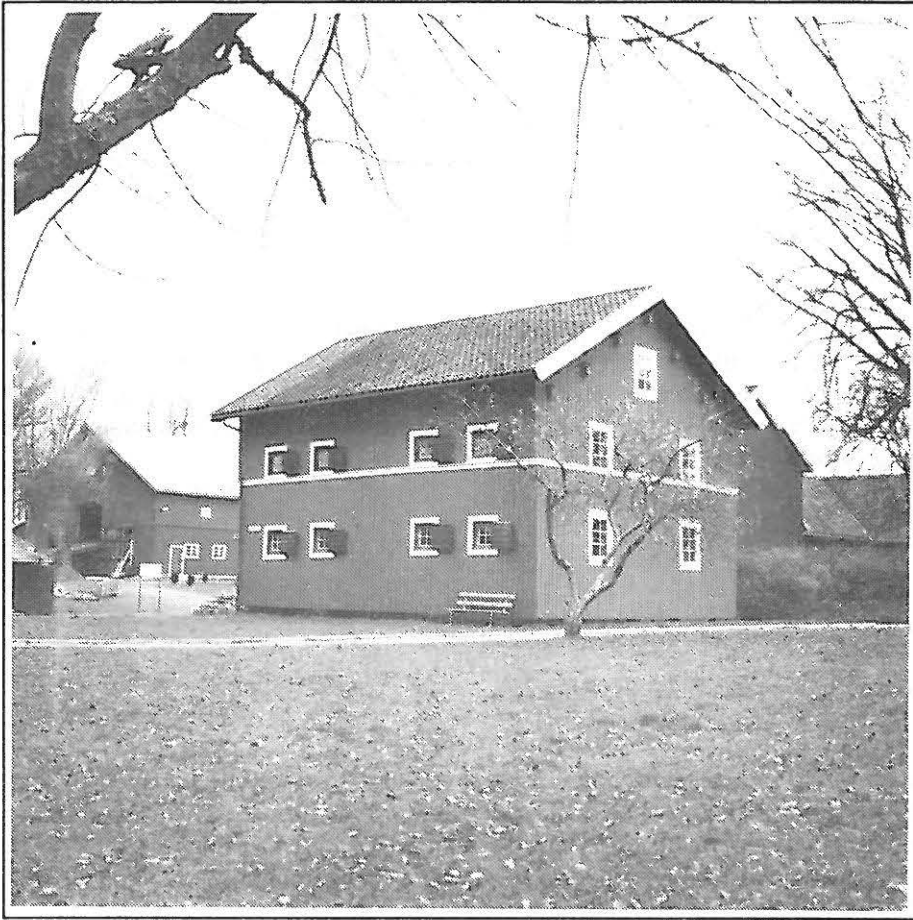
Utstillinger

I rapporten fra -83 var det forutsatt at naturhuset i form av en utstilling skulle ha et fast innslag om Søndre Jeløy landskapsvernområde. Denne skulle inneholde informasjon om natur- og landskapsforhold, bruken av området, hvilke regler som gjelder og hva allmennheten bør/ikke bør gjøre innen området. Som vedlegg til rapporten fra -83 var vedlagt notater fra arbeidsgruppens medlemmer med flere eksempler på temavalg og utstillingsteknikker. (Utelatt i vedlegget her).

Den konkrete planleggingen av utstillingen startet 22. juni 1984. Den ferdige utstillingen ble kalkulert til å koste kr. 145.000. Utstillingen inneholder veggmontasjer, landskapsmodell, monter m/utstoppede dyr og randsonemiljø og lysbildeserie.

Til åpningen ble det også laget en vandreutstilling, "Levende landskap", som tok for seg vegetasjonen i kulturlandskapet. Denne var kalkulert til å koste 60.000.

I naturhusets 2. etg. er det utstyr for å vise en overtoningsserie m/lyd. Temaet er bilder fra Søndre Jeløy gjennom et helt år. Denne var kalkulert til å koste kr. 60.000.

Naturhuset sett fra hagen. I bakgrunnen til venstre sees driftsbygningen på Alby, til høyre litt av Galleri F15. I det gamle stabburet var det luker med lemmer. Under rehabiliteringen ble det satt inn vinduer. Lemmene ble beholdt oppslått.

Driften av Jeløy Naturhus

Ansvarlig myndighet

Det er Fylkesmannen i Østfold / miljøvernavdelingen som står for driften av Jeløy Naturhus. I rapporten fra -83 ble det sagt at Fylkesmannen bør ha ansvar og myndighet for driften av naturhuset, herunder også det økonomiske.

Det ble videre fremholdt at i forbindelse med utarbeiding av temaustillinger ville det være behov for faglig bistand. Arbeidsgruppen bak "Plan-83" foreslo at det skulle etableres et fagutvalg, med oppbygging av utstillinger som sitt hovedansvar.

I 1988 ble fagutvalget byttet ut med en idégruppe som møtes en gang i året for å diskutere og vurdere driften ved naturhuset. På det årlige møtet legges også frem siste årsrapport. Denne gruppen har medlemmer fra :

- Miljøvernavdelingen
- Moss kommune
- Galleri F15
- Skoledirektøren i Østfold
- Østfold fylkeskommune
- Fylkeslandbrukskontoret

Personalet

Den daglige driften omfatter alt arbeid i forbindelse med naturhuset: Etersyn med bygningene, plan for vedlikehold, administrere utlån av møtelokalet, svare på telefonhenvendelser, ivareta samarbeidet med Galleri F15 (herunder åpning/lukking av utstillingslokalet, gjensidige nabotjenester, vask av lokalene), arbeide med temaustillinger, ettersyn/vedlikehold av den permanente utstillingen, gjøre nødvendige innkjøp og forestå utviklingsarbeidet av den videre drift av Jeløy Naturhus.

Det er ikke opprettet noen stillingshjemmel for en person fast tilknyttet naturhuset og den daglige drift av dette. I rapporten fra -83 ble det foreslått at oppsynsmannen for Søndre Jeløy landskapsvernområde også skulle ha tilsyn med bygningen og utstillingene i den tid hvor det var åpent. I tillegg skulle man også trekke inn personer fra aktuelle foreninger (naturvernforening, ornitologisk forening, historielag o.a.) for å ha åpent lengst mulig. I det opprinnelige forslag skulle man ha forskjellige åpningstider alt etter årstiden og forventet besøkstall. Åpningstiden skulle variere fra bare søndagsåpent i vinterhalvåret til alle dager i sommersesongen. Det viste seg at dette var en lite tilfredsstillende løsning både mht. arbeidsbelastningen for miljøvernavdelingen og publikumsservicen.

Pr. i dag fungerer følgende ordning: En person som er selvstendig næringsdrivende har sitt daglige virke i huset og har samtidig den daglige ledelse av driften. De oppgaver han utfører for miljøvern-avdelingen leveres det regning for. I tillegg påtar denne personen seg også informasjonsoppdrag for kommuner, fylker og andre.

I forgrunnen hovedbygningen på Alby, nå Galleri F15. Plassen foran hovedbygningen nyttes i sommertiden til utekafé. I bakgrunnen Jeløy Naturhus.

Samarbeidsavtale mellom Jeløy Naturhus og Galleri F15

Personen som har sitt daglige virke i naturhuset, har også andre oppgaver å ivareta. Det ville være lite rasjonelt om han skulle måtte være tilgjengelig på naturhuset til enhver tid. Det er undertegnet en samarbeidsavtale mellom Jeløy Naturhus og Galleri F 15 som for naturhuset løser en rekke oppgaver. De viktigste punktene i samarbeidsavtalen er som følger:

- * Daglig åpning og lukking av utstillingslokalet gjøres av galleriets personale til galleriets åpningstider. Etter behov fører også galleriets personale noe tilsyn med naturhuset.
- * Galleriets kjøkken har nøkler for utlån til grupper som skal ha møter i 2. etg., helgevakter o.l..
- * Naturhuset har behov for noe praktisk samarbeid med galleriet omkring utstillingsvirksomheten: Lån av verktøy, utstyr og tilgang til galleriets verksted og reproavdeling. På den annen side har galleriet tidvis behov for lån av bord/stoler/møterom/overheadprojector m.v.
- * Informasjonsmateriell stilles ut i naturhuset. Materiell som er til salgs selges i galleriets bokhandel. Provisjon avtales i det enkelte tilfelle.
- * Galleriet står for vask av naturhuset. Alle utgifter vedr. vaskeoppdraget dekkes av galleriet.
- * For avtalens praktiske oppgaver får galleriet betalt for året kr. 36.000,-. Summen utbetales i to like store beløp innen 1. mars og 1. oktober.

Kostnader ved driften

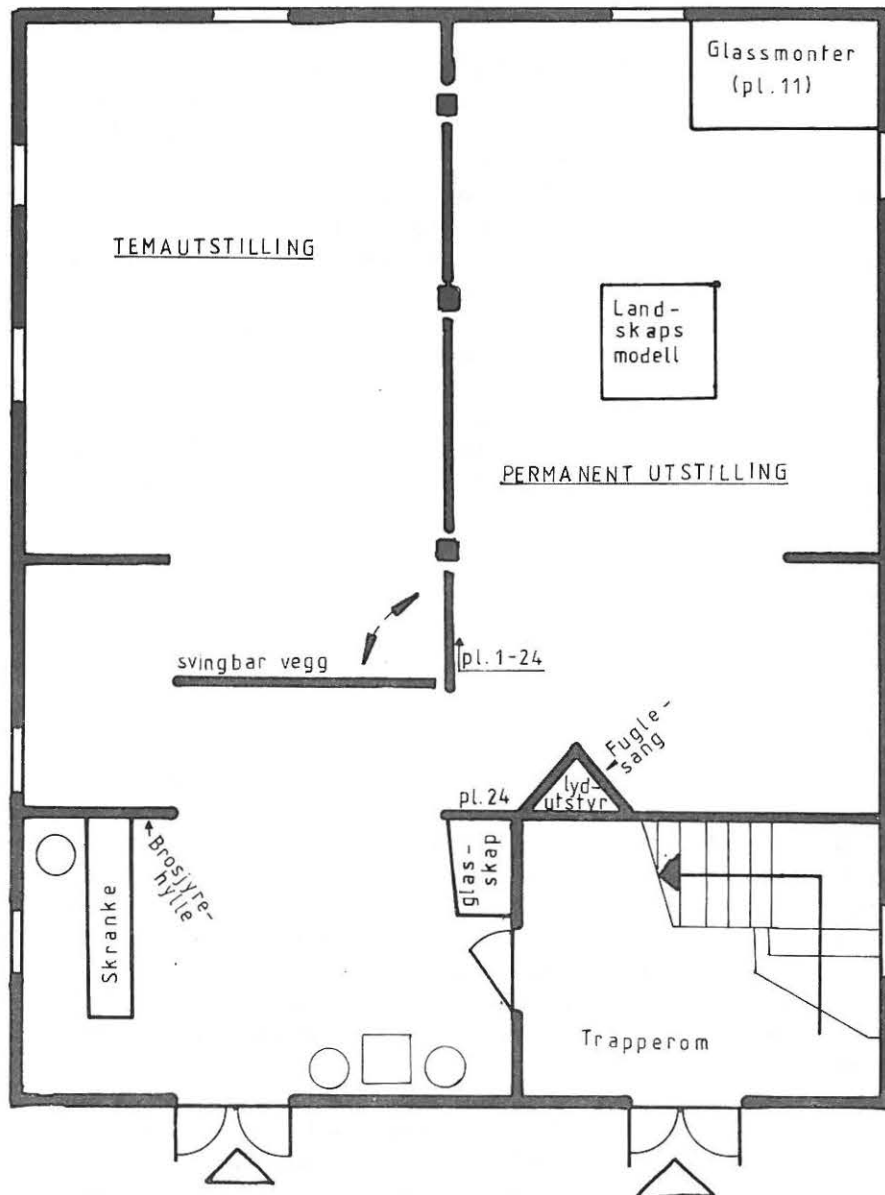
I tillegg til de årlige kr. 36.000 til galleriet, er det faste utgifter til elektrisitet og telefon. Siden åpningen i 1985 har i praksis en person (i kortere perioder to personer) hele tiden hatt sitt virke på naturhuset. Direkte lønnsutgifter over Miljøvernavdelingens budsjett har vært: 1985, kr. 72.550 / 1986, - kr. 124.560 / 1987, kr.178.400 / 1988, kr. 190.850 / 1989, kr. 176.600.

Aktiviteten ved naturhuset, og da først og fremst hyppigheten i skifte av temastillinger og typer temastillinger, gjenspeiler seg i kostnadene ved driften. Enkelte utstillinger lages på naturhuset, men de fleste lånes/leies. Enkelte utstillinger lages av lokale krefter som skoler, foreninger o.a. Således kan kostnadene ved en utstilling variere sterkt fra ikke å belaste Miljøvernavdelingens budsjett i det hele tatt, og opp til flere titalls tusener kroner for en utstilling. For det siste tilfelle må sies at slike påkostede utstillinger går ut på vandring og imøtekommer et informasjonsbehov mange steder etter å ha blitt vist på naturhuset.

I lønnsutgiftene som er nevnt ovenfor, inngår ikke bare driften med Jeløy Naturhus, men også i varierende grad andre oppgaver. Disse er først og fremst knyttet til oppsyn i landskapsvernområdet og enkelte naturreservat, men også forskjellige informasjonsoppgaver utført for Miljøvernavdelingen.

I henhold til vernebestemmelsene for landskapsvernområdet er det opprettet et tilsynsutvalg. Tilsynsutvalget skal bistå med forvaltningen av området. Dette utvalget har representanter fra grunneierne, skogbruksetaten, kommunen, de antikvariske myndigheter og fylkesmannens miljøvernavdeling. Tilsynsutvalget er et rådgivende organ og oppsynsmannen for landskapsvernområdet fungerer som utvalgets sekretær. I tillegg har den samme personen ansvaret for oppsynet i flere andre verneområder i Mosseregionen.

1. ETG.

Planskisse over 1.etg. i Jeløy Naturhus.

Innhold og virksomhet

1.etg. - utstillingene

Utstillingene og utstillingslokalet er gitt en slik form at besøkende ikke forventer noen betjening. Åpningstidene til galleriet og naturhuset er 100% samkjørt, og galleriets personale sørger for åpning og stengning. Denne ordningen har fungert tilfredsstillende, men forutsetter et positivt publikum som ikke opptrer uvettig og utøver hærverk i lokalet og på utstillingene. Det var med en viss spenning vi i mars måned -89 over en tre-ukers periode hadde opptil flere kostbare akvareller hengende i utstillingslokalet. I det meste av perioden stod lokalet ubetjent. Det gikk bra! - Når det gjelder temautstillinger hender det at utstillerne selv sitter "vakt" i deler av utstillingsperioden.

Det hadde vært en fordel om utstillingslokalet var betjent i alle fall en del av tiden. Mye kan riktignok gjøres med gode utstillingsteknikker, smakfulle presentasjonsformer, lysbilder og lydbånd. Allikevel vil aldri den ubetjente utstilling kunne erstatte den betjente, forutsatt at betjeningen selv er godt informert, engasjert og talefør innen de temaer som utstillingene omhandler. Her må legges til at når det er skoleklasser eller grupper på besøk så vil de etter forhåndsavtale kunne få en orientering som knytter seg til den permanente utstillingen og/eller den aktuelle temautstillingen.

Permanent utstilling.

Den permanente utstillingen er den som flest mennesker har stiftet bekjentskap med. På sett og vis utgjør den ryggraden i Jeløy Naturhus sitt ansikt utad og forteller samtidig tydelig hva som er meningene med naturhuset. Denne utstillingen består av i alt 24 veggplater i størrelse 75 x 150 cm.

Oversikt over utstillingen:

- Plansje 1: Berggrunnen

- Plansje 2, 3, 4: Jordbunnen m/undertitler: Istid, Jeløy på havets bunn, bølgekraft formet landet, forhold for plantevekst.

- Plansje 5, 6, 7, 8: Planteliv m/undertitler: Planteresamfunn, barskog, edelløvsskog, kantvegetasjon.

- Plansje 9: Trærnes blader (publikum får testet om de kjenner bladene til eik, ask, lind og lønn).

- Plansje 10: Dyreliv.

- Plansje 11: Glassmonter, kantvegetasjon i tilknytning til steingjerde/dyrka mark m/utstoppe fugler. Et lydbånd med fuglesang er knyttet til denne monteringen. (Båndspiler: PIONEER KA-500, auto reverse som står plassert i skap for lydutstyr ved plansje 24).

- Plansje 12, 13, 14, : Dyreliv knyttet til barskog og edelløvsskog, ferskvann, stranden og kulturlandskapet.

- Plansje 15: Pattedyr, sporavtrykk.

- Plansje 16: Dyreliv knyttet til landbruket.

Del av inngangspartiet i 1.etg. I forgrunnen til høyre en glassmonter hvor det er varierende innhold. Her stilles bl.a. ut gjenstander som kan høre hjemme i en temautstilling, men som man ønsker å ha innelåst med tanke på at lokalet står ubetjent. - Bakfor sees litt av den permanente utstillingen.

- Plansje 17: Dyreliv knyttet til døde trær.
- Plansje 18, 19, 20: Landskapshistorie og kulturhistorie
- Plansje 21, 22: Landbruk, landbruket gjennom året.
- Plansje 23: Informasjon og opplysning om Søndre Jeløy landskapsvernområde.
- Plansje 24: Hva kan du gjøre i et landskapsvernområde?
Trykknapper utfor tekster som: "Bryte greiner?" / "Kjøre på småveier?" m.v.
gir rødt eller grønt lys.

I tillegg til plansjene, er det midt på gulvet i en glassmonter bygget opp en landskapsmodell over landskapsvernområdet .

Det er også en plansje med informasjon om diverse fugler som er karakteristiske for området. I tilknytning til denne plansjen er det øretelefoner og lydopptak av sangen til disse fuglene. (Båndspiller: TASCAM 133). - Opprinnelig var det en lysbildefremviser knyttet til lydbåndet, men diverse tekniske problemer førte til at det ble laget en plansje.

Annet i tilknytning til den permanente utstillingen:

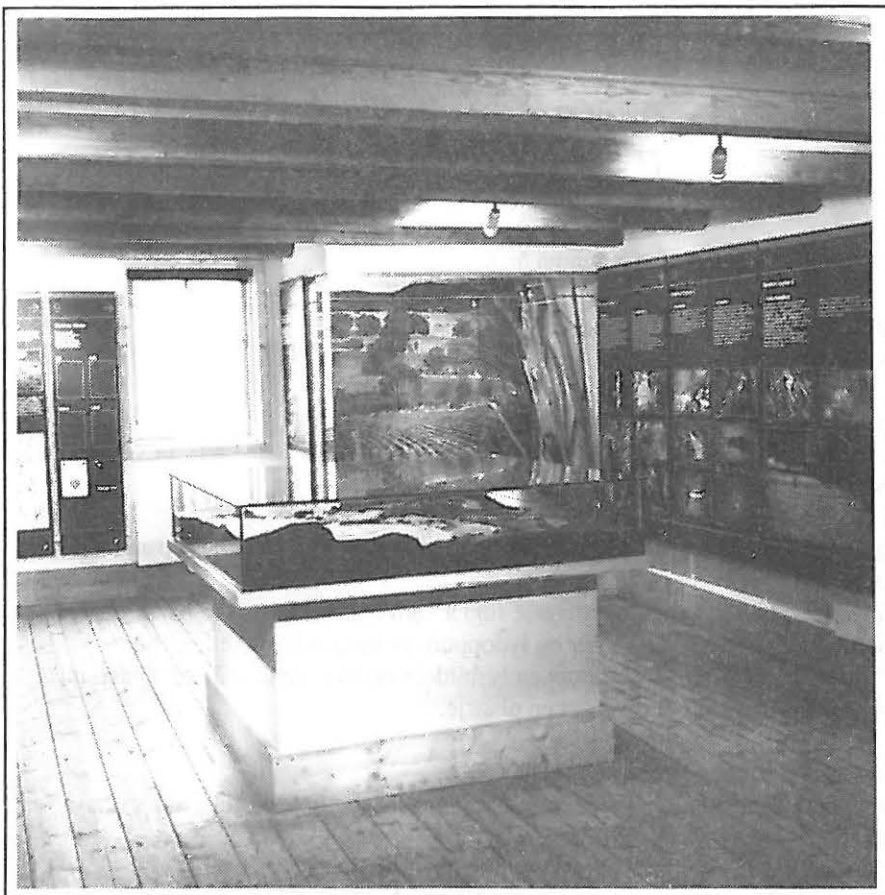
- * Teksten på den permanente utstillingen er oversatt til engelsk og tysk og finnes i utstillingslokalet.
- * Det er laget oppgaver til utstillingen i to vanskelighetsgrader for skoleelever.
- * Det er også laget et hefte på 44 sider som er rikt utstyrt mhp. fargebilder og tegninger. På en måte er dette heftet den "permanente utstillingen mellom to permer". Heftet henvender seg til det brede publikum og kjøpes i galleriets bokhandel for kr. 45,-. Skoler får tilbud om klassesett for kr. 40,- pr. hefte. Heftet er slik bygget opp at det fungerer som en "grunnbok" for skoleklasser som vil bruke Søndre Jeløy som ekskursjonsområde i undervisningen. Heftet inneholder kart over området, plansje som viser treslagene i hagen på Alby, kart som viser hvor i området de forskjellige skogtypene finnes osv.
- * Det er laget en overtoningsserien, varighet ca. 22 min., for to lysbildefremvisere og lydbånd om Søndre Jeløy. Lyden som fungerer som en kulisse til bildene består av musikk, fuglesang o.a. Serien munner ut i spørsmålet "Hvorfor verne et landskap"?
I perioder har serien blitt vist fast hver lørdag og søndag, men i hovedsak vises den nå på forespørsel til grupper som er på besøk.

Temautstillingene

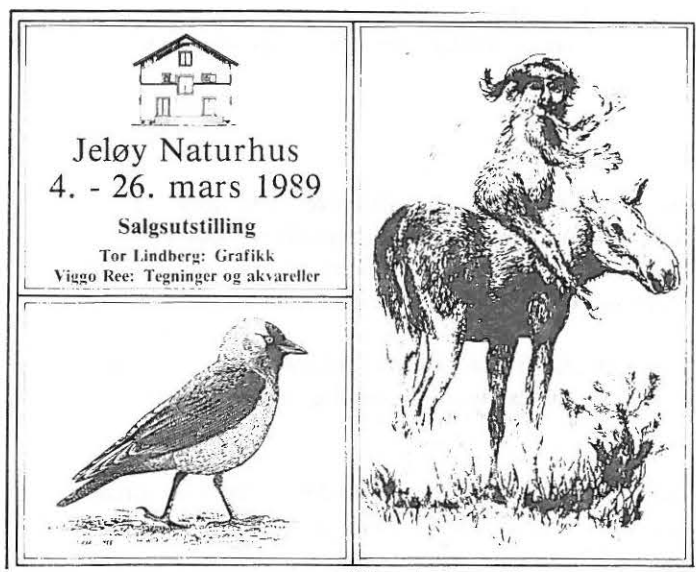
Halve 1. etasje er avsatt til temautstillinger. Arbeidet med å skaffe tilveie temautstillinger, oppmontering, demontering osv. er arbeidskrevende. Vanligvis står en temautstilling oppe i ca. 1mnd. Denne delen av virksomheten vil alltid kunne gjøres bedre, men økonomiske rammer og den tid som står til rådighet setter begrensningene. Ideelt sett kunne denne delen alene tatt et årsverk. I "Plan-83" står:

"Foran hvert år vil det være behov for en plan for informasjonsvirksomheten. Denne bør legge særlig vekt på hvilke temaer som skal prioriteres, hvordan utstillingene skal bygges opp og økonomi/kostnadsoverslag".

Arbeidet med temautstillingene har ikke fungert så planmessig som dette. Når vi ser tilbake på de utstillinger som har vært vist, så har noen utstillinger vært del av en lengre planlegging mens andre utstillinger har en mer tilfeldig bakgrunn. Til åpningen av naturhuset ble utstillingen "Levende landskap" laget. Det var en forholdsvis påkostet utstilling. Den har siden vært sendt på vandring i Østfold, og har også blitt brukt en rekke andre steder.

Fra den permanente utstillingen om naturforhold og kulturhistorie på Søndre Jeløy. I midten landskapsmodellen og bak den glassmonteren som er omtalt som plansje 11 i teksten på side 7.

Eksempel på en enkel plakat laget til en temautstilling.

Et annet eksempel er en enkel, billig og egenprodusert utstilling som ble presentert ved fremlegging av "Utkast til verneplan for våtmarksområder i Østfold". Denne utstillingen ble ikke vist andre steder enn på Jeløy Naturhus.

I oktober i fjor ble utstillingen SPOR vist; "En utstilling om kulturlandskapet, og om din, min og vår tids holdning til omgivelsene". Hittil er dette det største utstillingsarrangementet vi har realisert. Den egenproduserte vandretstillingen var et av elementene i et større samarbeidsprosjekt mellom Galleri F 15 og Jeløy Naturhus. Det ble brukt vel et år på planleggingen. Økonomisk støtte ble gitt fra Miljøverndepartementet, Landbruksdepartementet, Direktoratet for naturforvaltning, Felleskampanjen for jordas miljø og utvikling, Fylkesmannen i Vestfold / miljøvernavdelingen, Østfold fylkeskommune og Fylkesmannen i Østfold / miljøvernavdelingen.

Galleriet viste en kunstutstilling med gamle og nye landskapsmalerier, hovedsakelig fra Østfold, samtidig som bokverket "Østfold i billedkunsten" ble lansert. Et annet av elementene i SPOR var en problemorientert overtoningsserie produsert av Rolf Sørensen og Jørn Bøhmer Olsen.

Vandretstillingen SPOR har siden oktober 1988 vært lånt ut til ca. 20 forskjellige kommuner, institusjoner, etater og andre. Heriblant kan nevnes Fylkesmannen i Vestfold, Hallingdal folkemuseum, Førde komune, Nordmøre museum, Gamle slaktehuset i Haugesund, Halden lærerskole, Tynset kommune, Forbundsmuseet, Hafslund ungdomsskole, Landbruksveka, Østlandske Naturvernforening m.fl. Utstillingen er pr. i dag bortbestilt t.o.m. november 1990.

En del temautstillinger er slike vi hører om og bestiller. Det har ofte vært et savn at vi her i landet ikke har noen sentral instans som sitter inne med en oversikt over det totale tilbud på vandretstillinger.

Ved noen anledninger har Jeløy Naturhus hatt samarbeid med både Borgarsyssel museum og de Naturhistoriske museene på Tøyen. Dette samarbeidet har ingen fast form, men bør kunne få det slik at naturhuset vil kunne fungere som en "utstillingsfilial" for de etablerte museene.

Jeløy Naturhus får en del henvendelser fra for eksempel naturfotografer som ønsker å stille ut sine arbeider. Dette er velkomne forespørsler som fører til at utstillingene både får et større spenn, og at arbeidsmengden for personalet på naturhuset blir redusert.

Moss Ættehistorielag hadde i 1988 en utstilling om Gamle Moss. Utstillingen kom i gang etter forespørsel fra oss, og historielaget fordoblet sitt medlemstall...

Når det er lokale interesser som er knyttet til utstillingen, er vi i noen grad villige til å fravike kravet om en klar tilknytning til natur- og miljøvernproblematikken. Eksempelvis kan nevnes at en lokal barnehage var interessert i å stille ut arbeider barna hadde laget. Utstillingslokalet var opptatt, men de fikk anledning til å bruke møterommet under forutsetning av at de selv måtte være tilstede og at utstillingen bare ville være åpen i helgene. Opplegget fungerte godt, og huset levde ennå mer i de dagene. De som i denne tiden benyttet møterommet trivdes i alle tegningene og silkepapiret som prydet både vegger og takbjelker.

Oversikt over temautstillinger som er blitt vist i Jeløy Naturhus:

September 1985 til april 1987: Det er ikke laget noen oversikt over tidspunktene for utstillingene denne perioden, men følgende utstillinger ble vist:

- * **Levende landskap**, om vegetasjon i kulturlandskapet, produsert av Fylkesmannen i Østfold.
- * **Innenfor Dørstokken**, om bevaring av interiør o.a. i gamle trehus, laget av Else Rønnevig.
- * **Historiske hager**, Institutt for landskapsarkitektur på Ås.
- * **Fotoutstillinger**, i alt 4 stk.fordelt i perioden: Helge Eek / Jørn Bøhmer Olsen & Rolf Sørensen / Bendixen & Thelin / Bjørndalen.
- * **Presentasjon av verneplan for våtmarker i Østfold**, egenprodusert.

Fra temautstillingen om innlandsfiske i Østfold.

1987

- 4.-26.7. **Naturfotografier**, David Vogt.
 15.8.-11.9. **Forslag til landskapsvernområde på Nordre Jeløy**,
 Moss og Omegn Naturvernforening.
 12.9.-27.9. **Naturfotografier**, Frank Hansen.
 1.10.-12.11. **Hval, med hovedvekt på hvaler i Oslofjorden**,
 Zoologisk museum på Tøyen og WWF-Norge.
 13.11.-1.12. **Skog/vilt**, Skogbruksmuseet på Elverum.
 5.12.- 3.1. **Naturfotografier**, Vidar Samuelson og Dan Bendixen.

1988

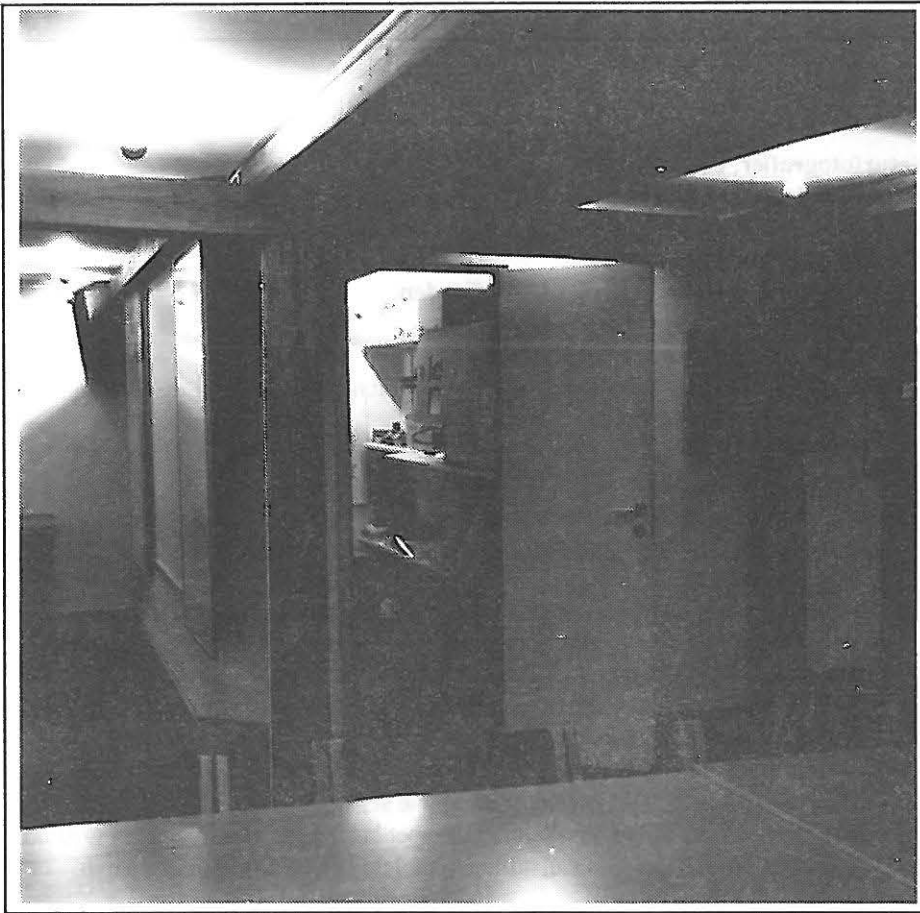
- 4.1.-31.1. **Hval** (Utstillingen fra 1987 ble vist en gang til).
 1.2.-22.3. **Vannbruksplan for Hitterelva og Nidelva. - Byen, sjøen og vassdraget**,
 Fylkesmannen i Sør-Trøndelag.
 23.3.-7.4. Ingen utstilling.
 8.4.-29.4. **Moss kommune** presenterte planene for nytt renseanlegg og avløpsnett.
 30.4.-8.5. **Naturfotografier** av to naturfotografer.
 9.5.-9.6. **Om insekter**, Østfold entomologiske forening.
 6.6.-24.6. **Brevik skole**, elevarbeider fra undervisningsprosjekt om økologi og miljøvern.
 25.6.-31.7. **Fotografier** av Helge Eek.
 1.8.-25.8. **Moss fotoklubb** stilte ut.
 26.8.-30.9. **Fylkeskartkontoret i Østfold presenterte seg**.
 1.10.-31.10. **SPOR/vandreutstilling** om kulturlandskapet laget hos Fylkesmannen i Østfold.
 1.11.-31.12. **Levende landskap/åpningsutstillingen på Jeløy Naturhus** ble vist på nytt.

1989

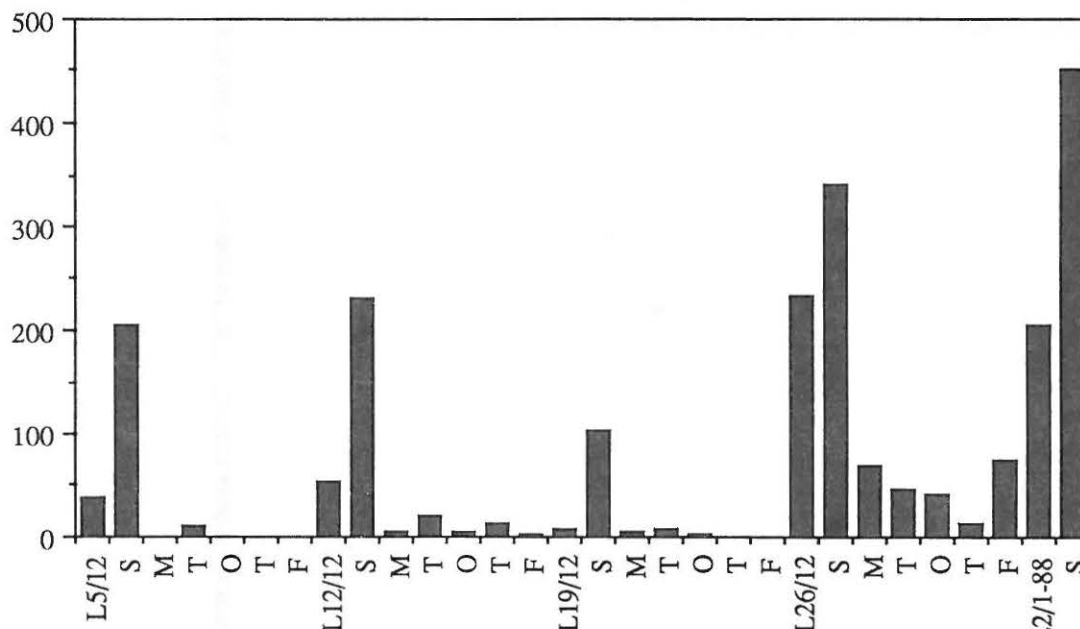
- 2.1.-29.1. **Fra gamle Moss**, Moss Ættehistorielag.
 18.2.-26.2. **Arealbruk på Jeløya**, studentarbeider fra
 Institutt for jordskifte og arealplanlegging, NLH på Ås.
 4.3.-26.3. **Viggo Ree: Tegninger og akvareller. - Tor Lindberg: Grafikk**.
 1.4.-30.4. **Fotoutstillingen "Bymiljø"** av elever på Skjeberg folkehøgskole.
 5.5.-28.5. **Miljøvernutstilling** av skoleelever fra Hoppern ungdomsskole i Moss.
 I perioden 27.5.-18.6. ble det i 2. etg. vist en utstilling av arbeider laget
 i Refsnes barnehage i Moss.
 3.6.-28.6. **Elva som kulturbærer**, en utstilling laget av
 Samarbeidskontoret For Frittstående Vassdragsvernegrupper (SAK).
 1.7.-13.8. **Se Norges Blomsterdal**, fotografier av Jørn Bøhmer Olsen og Rolf Sørensen,
 bilder fra bokverket med samme tittel.
 14.8.-17.9. **SPURV**, fugler i nærmiljøet, Jon Melbye.
 23.9.-29.10. **Hotet mot Regnskogen**, svensk vandreutstilling.
 1.11.-12.11. Ingen utstilling
 17.11.-ut året **Innlandsfiske i Østfold**, produsert hos Fylkesmannen i Østfold.

Planer for 1990

- Januar: **Naturfotografier sv/hv fra Øst-Finnmark** av Chris Munday.
 Februar: **Kolbotnvannet**, utstilling laget av elever ved Oppegård videregående skole.
 Mars **Skolens utvikling i Østfold (Borgarsyssel)** med ekstratillegg om "nye tider, nye
 utfordringer, dvs. miljølære.
 April-mai **Fotoutstilling ved Skjeberg Folkehøgskole. - Tema ikke bestemt ennå.**
 Juli-august **Annerledes familiebilder, kunstfoto i samarbeid med Galleri F15.**
 September **"Øye for det ekte"** av Else Rønnevig, - bygningsbevaring.

*Inngangsdør til høyre for bildet, white-board som kan trekkes tilside for fast projiseringsskjermer til venstre i bildet. Midt imot ser vi inn i AV-rommet, hvor den faste ovetoningsserien står montert.
Her inne oppbevares også undervisningsutstyret.*

Figuren viser besøksantall i utstillingslokalet på Jeløy Naturhus i perioden 5.12.87 - 3.1.88. - Dagene 7., 9., 10. & 11. ble det ikke foretatt telling, og dagene 24. & 25. var naturhuset stengt.

Antall besøkende

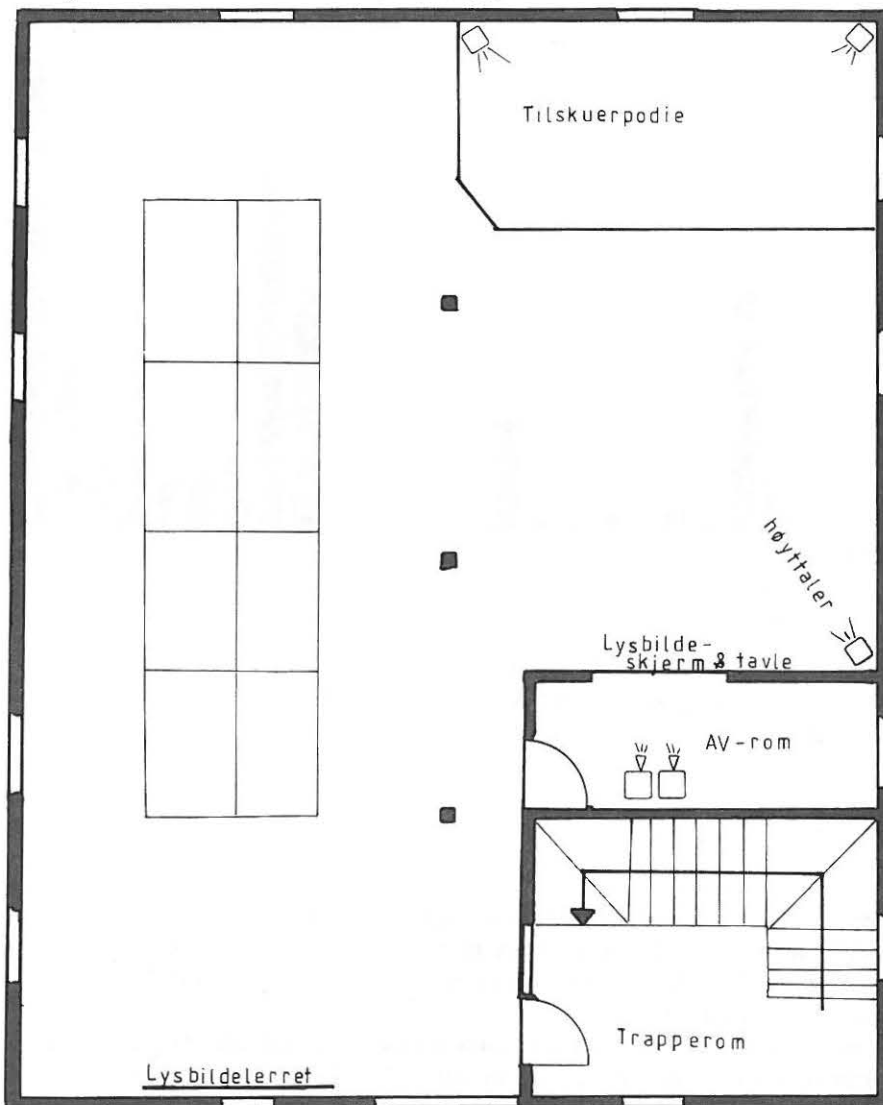
Det er sagt om Alby og Galleri F15 at dette er det best besøkte utstillingssted i landet, nest etter museene på Bygdøy. Årlig regner man med at det er opp mot 300 000 besøkende innom Alby. Mange av disse er selvsagt gjengangere. Da Jeløy Naturhus ble etablert her var man sikre på at det også ville "dryppe litt på klokkeren", og det har det gjort.

Eksakte tallopplysninger er det lite med, da utstillingslokalet med få unntak står ubetjent. Under fotoutstillingen som åpnet den 5.12.87 og varte ut året, var det "vakt" i lokalet det meste av tiden. På forespørsel fra oss holdt de regning med hvor mange besøkende som var innom huset. Denne utstillingen ble holdt i en forventet rolig tid på året. Været var imidlertid godt og mildt og kan være en delvis forklaring på det forholdsvis høye besøkstallet (451 personer) den 3.1.1988. (Se diagram).

Utstillingen "Fra gamle Moss" på nyåret -89, var betjent i helgene. Historielaget som hadde utstillingen fikk også forespørsel om å holde regning med omtrentlig antall besøkende. Dette ble ikke gjennomført kort og godt fordi tilstrømmingen var for stor.

Det er nå planer om å få installert et telleapparat i døren for å kunne få mer fullstendige tall på hvor mange besøkende som kommer innom utstillingslokalet i naturhuset.

2. ETG.

Planskisse over 2. etg. i Jeløy Naturhus. Løse bord er inntegnet, ikke stoler.

2.etg. - møterom

Lokalets utforming

Hele 2. etg. disponeres som møte/- og lysbilderom. Av figuren på motstående side fremgår at rommet er delt i to avdelinger av en bjelkerekke. Den ene halvdel fungerer som møterom. I møterommet er det løse bord og stoler som vanligvis er satt sammen til et stort langbord. Den andre halvdel av rommet er noe mindre, da både trapperom og AV-rom tar noe av plassen. Det er oppbygget et lite tilskuerpodie med plass til stolrekker i den ene enden av rommet. Foran podiet er det plass til omtrent like mange stoler.

Utstyr i møtelokalet:

- * 12 bord og 41 stoler.
- * Flip-over.
- * Overheadprojector.
- * Blendingsmulighet på alle vinduer (rullegardiner).
- * Rullegardinslerret for lysbildefremvisning.
- * Tavle, type White-board (som også beskytter fast lysbildeskjerm. Tavlen er to-delt og går på løpehjul festet i taket).

Utstyr i AV-rommet:

- * Lysbildeskjerm for gjennomprojisering (del av veggen i AV-rommet), størrelse 135cm x 135 cm. - Avstand til fremvisere: 135 cm.
- * AV-utstyr til overtoningsserien:
 - 2 stk. fremvisere: KODAK CAROUSEL S-AV 2050 (m/36 mm objektiv).
 - Styringsenhet: KODAK S-AV, programmable dissolve control.
 - Båndspiller: TASCAM 133.
 - Forsterker: DENON PMA-737.
 - 3 stk. høyttalere.

Det har av flere årsaker vært forskjellige og tildels ukyndige personer som har skullet starte opp og vise lysbildefserien. Det er mange knapper å velge mellom på apparaturen, og det oppsto lett problemer. For å løse dette, ble det montert en vegg foran det tekniske utstyret og en strømbryter tilsluttet en tidsbryter. Ved å koble på strømmen og trykke på en knapp, var hele prosessen med oppstarting blitt forenklet såpass at det nå fungerer godt. Tilbakespoling av lydbånd og tilbakekjøring av lysbildekassetter er innprogrammert og skjer automatisk før strømmen brytes av tidsbryteren.

Annet AV-utstyr:

- * 1 stk. lysbildefremviser KODAK CAROUSEL S-AV 2010.
- * 1 stk. lysbildefremviser Rollei P66S med trådløs fjernstyring for lysbilder i mellomformat.

Undervisningsutstyr med tanke på skolen:

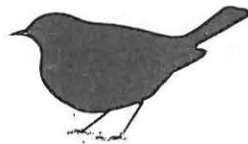
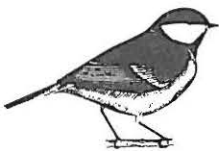
- * 4 stk. stereoluper, forstørrelse 40 x.
- * 4 stk. lamper.
- * 2 stk. planktonhåver.
- * 2 stk. innsamlingshåver m/nettingbunn.
- * 2 stk. kasser med nettingbunn.
- * Diverse plastbakker, glass, pipetter, pinsetter m.m.
- * Forskjellig bestemmelseslitteratur.

Bruk av møterommet

Møterommet må bestilles før bruk. Vanligvis lånes det ut gratis. I rommet står følgende oppslag: "Selvbetjeningsprinsippet gjelder for møterommet og innebærer at bord og stoler settes tilbake på plass. Lokalet forlates slik at det er klart til å ta imot nye besøkende".

Interiør fra møterommet. I bakgrunnen stoler på tilskuerpodiet.

FUGLEVANDRING

Jeløy Naturhus 26. april kl. 18.30.

Kaj og Dan Bendixen vil fra Jeløy Naturhus gå en rundtur i Albyskogen med de fremmøtte for å se og lytte på fuglelivet.

Vandringen avsluttes med en lysbildefremvisning om fuglelivet på Søndre Jeløy i naturhuset omkring kl. 20.00.

ALLE INTERESSERTE VELKOMMEN !

*Plakat fra fuglevandringen
våren 1988.*

I de tilfelle hvor Galleri F15 påtar seg servering av mat og opprydding, beregner de seg inntil kr. 200,- for dette. Når det er gjort avtale for bruk av møterommet kan nøkkel hentes i Galleri F15. Det er to typer nøkler, nr. 1 (går til alle dører, inkl. 3. etg. og AV-rom) og nr. 2 (går kun til inngangsdør i 1. etg. og møterom i 2. etg.). - Utlån av nøkkel nr. 1 er aktuelt når det er grupper som skal se lysbildeprogrammet om Søndre Jeløy og/eller nytte undervisningsutstyret. Alt etter hva møterommet skal brukes til, får låntakerne utlevert nøkkel nr. 1 eller nr. 2.

I 1987 ble møterommet brukt 80 ganger fordelt på dag- og kveldstid.

I 1988 ble møterommet brukt 94 ganger fordelt på dag- og kveldstid.

I 1989 ble møterommet brukt 143 ganger fordelt på dag- og kveldstid.

Brukergrupper

På dagtid er det Fylkesmannen som topper listen blant brukerne. På sett og vis fungerer møterommet i naturhuset som "storstua" til Fylkesmannen.

En viktig brukergruppe av møtelokalet er skoleklasser som vil nytte det undervisnings-utstyret vi har, skaffe seg kjennskap til området gjennom lysbilde-serien eller høre et mindre foredrag i tilknytning til den temautstillingen som vises. Besøkende skoleklasser som avtaler på forhånd om bruk av møterommet kan bruke dette som arbeidsrom hvor de bearbeider og studerer innsamlet materiale. I så måte er det en ulempe at det ikke er innlagt vann i naturhuset .

I forbindelse med utstillingen "Hotet mot regnskogen" høsten -89, ble det sendt ut informasjon om utstillingen samt innbydelse til skolene i Østfold. Det ble lovet en kort orientering om regnskogs-problematikken.

En annen og mindre tallrik gruppe er jordbruksskoleelever, folkehøyskoler, studenter m.fl. som besøker stedet primært for å få en orientering om landskapsvernområdet og/eller Jeløy Naturhus. Disse har oftest gjort avtale om foredrag. Slike foredrag kan vare i opptil 1 1/2 time. Ved disse foredragene vises det lysbilder og gis en orientering om naturforhold og kulturhistorie på Søndre Jeløy. I tillegg er det ofte naturlig å flette inn informasjon om naturvernloven og forvaltningen av forskjellige områder som er vernet etter naturvernloven.

Flertallet brukere av møtelokalet er fremdeles de som "kun" nytter stedet som et trivelig sted å avholde egne møter. Ofte ønsker også disse å få en kortere orientering om Søndre Jeløy og Jeløy Naturhus. Så sant oppsynsmannen har tid imøtekommes slike ønsker, - unntaksvis også i helgene.

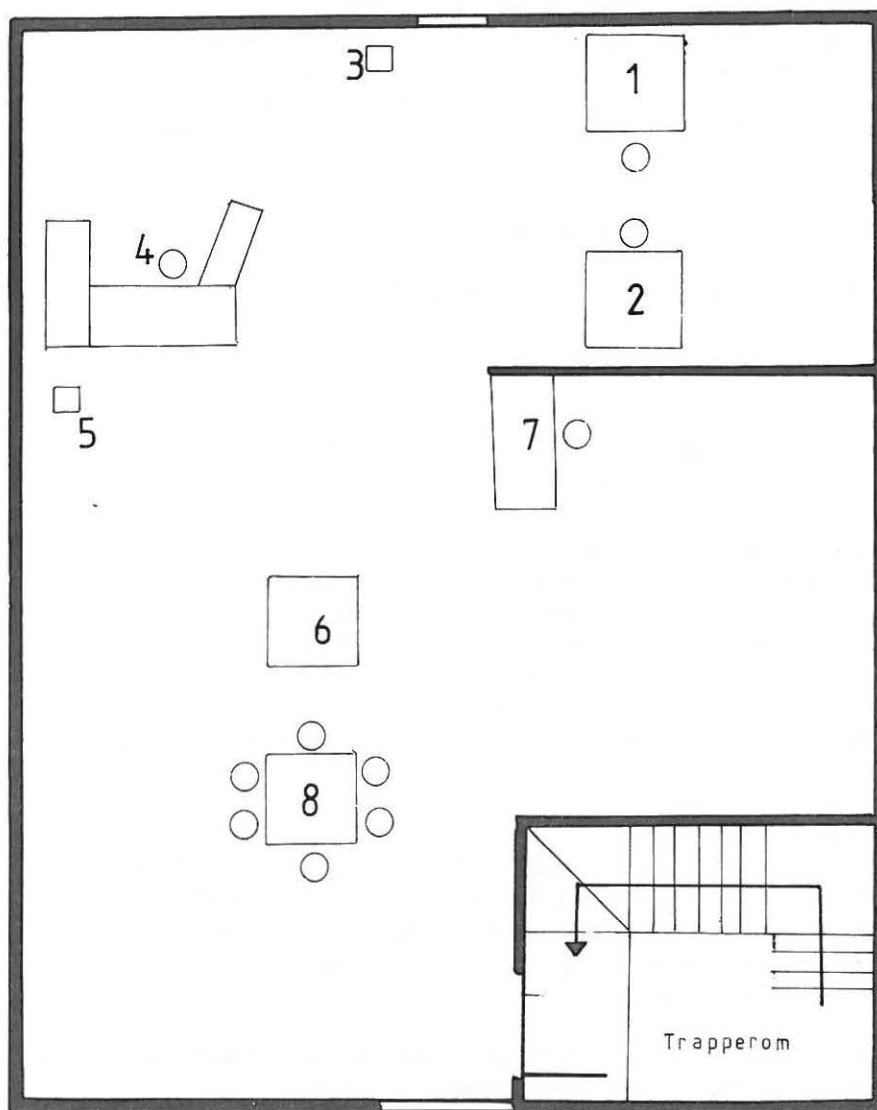
På kveldstid er det først og fremst foreninger knyttet til natur- og miljøvernarbeidet som er faste brukere. Dette er Moss og Omegn Naturvernforening, Natur og Ungdom og Moss Ornitologiske forening. Det lokale Birøkerlaget har også sine medlemsmøter her. Møterommet har ved et par anledninger blitt lånt ut til private arrangement.

Våren 1988 ble det arrangert en guidet kveldsvandring i Albyskogen med tema fuglelivet. Vandringsen samlet ca. 30 personer og ble etterfulgt av et lysbildeprogram i naturhuset. Våren 1988 gikk det også ut et skriv til lokale foreninger om at Fylkesmannen høsten -88 ville yte støtte med inntil kr. 2.000 til tre forskjellige arrangement som skulle avholdes på naturhuset i høstperioden. Dette var et forsøk på å få det til å knytte seg mer forskjelligartet aktivitet til Jeløy Naturhus.

Responsen kunne vært bedre, men det ble avholdt møte i regi av Kystkulturgruppa og Moss og Omegn Hagelag.

Som nevnt under avsnittet om temautstillinger, ble møterommet våren -89 også brukt som utstillingslokale, men da under forutsetning av at utstillingen bare var åpen i helgene og at det skulle være folk som kunne føre tilsyn med stedet.

3. ETG.

Planskisse over 3. etg. i Jeløy Naturhus.

- 1: Lysbord
- 2: Monteringsbord
- 3: Kopimaskin
- 4: Kontorpass
- 5: Telefax
- 6: Arkivskap
- 7: Kontorpass
- 8: Møtebord / spiseplass

3.etg.

Hele etasjen fungerer som kontor og plass for interne møter. Kontoret har en ekstra arbeidsplass som disponeres av Fylkesmannens miljøvernavdeling. I kortere perioder har kontorplassen vært bortlånt til personer som har arbeidet på prosjekt for miljøverndepartementet, studenter o.a. Høsten 1989 ble kontorplassen nyttet av en sivilarbeider som arbeidet for Forbundet Kysten.

Utstyr:

- * Montasjebord
- * Skjæremaskin
- * Kopimaskin
- * Skrivemaskin
- * Fotoapparat
- * Arkivskap for tegninger
- * Låsbart arkivskap
- * Skrivebord/arbeidsplass - 2 stk.
- * Lysbord x
- * Telefax x
- * Datamaskin m/skriver x

(Utstyr merket med x er privateid).

Det er fra dette rommet administrasjonen foregår, samt oppsynsoppgaver i tilknytning til landskapsvernområdet og i flere naturreservat på Østfoldkysten. I tillegg er det her blitt produsert flere vandrestillinger og diverse former for informasjonsmateriell. Personen som er knyttet til naturhuset, fungerer også som konsulent for andre som er knyttet til miljøvernavdelingen ved utformingen av informasjonsmateriell, informasjonsopplegg m.v.

Interiør fra kontoret som viser de to kontorplassene. Arbeidsplassen er god, men det savnes lyd-isolering i tak/gulv mellom møterom og kontor.

Jeløy Naturhus sett fra nåværende parkeringsplass. I forgrunnen en av de tre oppslagstavlene hvor både Galleri F15 og Jeløy Naturhus informerer om pågående utstillinger. På venstre side av bygningen, et av våre små (for små?) treskilt med teksten "Jeløy Naturhus".

Fylkesmannen i Ostfold - Miljøvernvedlingen
JELØY NATURHUS
 Informasjonssenter for natur- og miljøvern
 på Alby gård ved Galleri F 15 i Moss

Til skolene

Jeløy Naturhus er en ressurs som kan og bør brukes av skolene i forbindelse med ekskursjoner til Søndre Jeløy. I forbindelse med skolebesøk bør det tas kontakt med naturhuset på forhånd.

Da vil man kunne oppnå følgende:

- Få tilsendt ferdig utarbeidede oppgaver til den permanente utstillingen om naturforhold og kulturhistorie på Søndre Jeløy.
- Få tilbud om kjøp av heftet "Søndre Jeløy og Galleri F 15", klassesett à kr. 40,- pr. hefte.
- Gjøre avtale med oppsynsmannen for å ta en orientering om Søndre Jeløy landskapsvernområde.
- Gjøre avtale om visning av lysbilde serien om Søndre Jeløy.
- Gjøre avtale om bruk av møterommet til "klasserom". Bl.a. vil 4 stk. stereoluper samt diverse literatur kunne stilles til rådighet.
- Bli informert om Søndre Jeløy landskapsvernområde, turmuligheter og interessante lokaliteter.

Velkommen til et besøk.

Adresse: Jeløy Naturhus, postboks 867,
 1501 Moss.
 Telefon: 09-274 247
 Åpningstid: Som Galleri F 15.

Fri entré.

Et av visittkortene våre, - det som henvender seg til skolene.

Informasjon om Jeløy Naturhus

I og med at det er så mange mennesker som kommer til Alby, informerer stedet om seg selv gjennom sin beliggenhet. Denne "gratis-reklamen" er vår viktigste utadrettede informasjon om at vi eksisterer.

Det er kommet inn kommentarer på at naturhuset bør synliggjøre seg bedre. Reklamen vår er ikke så prangende, men bakgrunnen for dette er frykt for å forurense det visuelle miljøet. I tillegg kan sies at for ofte opplever folk å komme til et sted med for store forventninger grunnet markedsføring. De som kommer til Alby uten å kjenne til Jeløy Naturhus sin eksistens får faktisk gleden av "på egen hånd" å oppdage nok en kvalitet på Alby.

Skilting og synliggjøring

På utsiden av naturhuset står det tre mindre skilt med teksten "Jeløy Naturhus" frest ut i heltre. I tillegg er det ved alle tre inngangsveier til Alby-tunet satt opp oppslagstavler hvor både galleriet og naturhuset informerer om pågående utstillinger. I tillegg finnes det på seks forskjellige steder i landskapsvernområdet informasjonstavler om Søndre Jeløy landskapsvernområde. Disse tavlene inneholder også informasjon om Jeløy Naturhus.

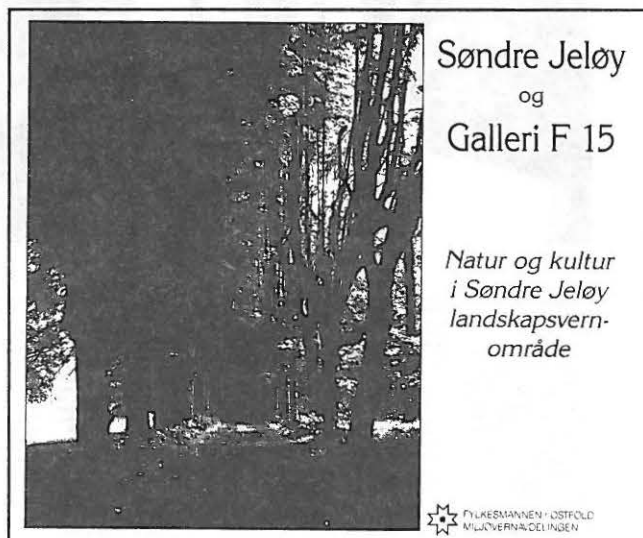
Trykksaker

Heftet "Søndre Jeløy og Galleri F15" som ble omtalt under den permanente utstillingen, inneholder informasjon om Jeløy Naturhus.

Det er laget tre typer "visittkort" som ligger til utdeling i utstillingsrommet, møterommet og på Galleri F15. I tillegg legges de ved diverse postsendinger. Visittkortene henvender seg til tre forskjellige målgrupper: Til publikum generelt, til skolene og til foreninger og lag.

Naturhuset har fått laget sitt eget brevark med logo. Produksjonen er enklest mulig, - kopimaskin. Bedre kvalitet kan være ønskelig, men det er et spørsmål om prioritering og pengebruk. Det er også laget et stempel med samme logo.

Forsiden av heftet "Søndre Jeløy og Galleri F15".

Jon Melbye til venstre og Tor Schmedding har en enorm samling fugler i sine framside i Jeløy Naturhus. (Foto: Rune Lyng)

Spurven - luftens dronning

Spurven blir ofte kalt luftens lasaron. Men denne fuglen er blitt miskjent, og vi mener at den egentlig er luftens dronning, sier Jon Melbye entusiastisk. Han er prosjektleder for holdningskampanjen «Spurv- fugler i nærmiljøet».

Av Paul Nørborg

Fra til 17. september er det fullt fram for en artig utstilling i Jeløy Naturhus på Alby. 20.000 leirfugler, laget av skolebarn fra hele Norge, pryder ballustraden. Og det er over 1.000 spurv fugler plassert i en verdens største fuglekasse.

TRISSREI: Hvorfor i all verden har dere satt i gang med et slikt spesielt prosjekt, Jon Melbye?

Mennekkene er den største trusselen mot fuglene. Katter og andre rovdyr er helt ubetydelige i forhold til menneskene. Mange av dem er rovdyr, som røtter, gjer, og det vanligste for fuglene å overleve i menneskenes nærmiljø.

Jeg tror det er viktig å få barn til å forstå nødvendigheten av at mangfoldet i naturen må bevares. Derfor er holdningskampanjen viktig og foresatt rettet seg inn mot elevene i grunnskolen.

Og responsen har vært enorm. Totalt har vi fått inn 40.000 fugler. Utstillingen har gjort seg til med utstillingen, og vi synes selv at dette er helt spesiell utstilling som det er mye å lære mye av.

GODE RÅD Holdningskampanjen inneholder gode råd om fuglene som ser omkring oss daglig. Graspurven er spesielt i søkelys, men vi viser også til andre fugler. Leirfugler, reirfugler, erklærte, knoppen, brudene, det er mange å følge fuglene med å overleve og generelle opplysninger om naturvern hører med til opplysningene.

Neste ledd i kampanjen blir utstillingen i skoleklasser på de enkelte skolene. Siden vi ikke har kapasitet til å ta i mot flere leirfugler, håper jeg at skolebarn selv vil arrangere egne utstillinger, sier Jon Melbye.

SPESEILL TAKSTEIN Han forteller at en taksteinbeholdning er et spesielt viktig bilde i en fuglekasse. Ved taksteinen kan et par vanligvis takstein, enuttas, av denne spesialutstillingen. De fleste av disse «taksteinbeholdningene» vil bli presentert på Jeløy Naturhus i løpet av noen få dager.

En mindre utgave av utstillingen blir presentert på Lillehammer i løpet av sommeren. Der blir den en suksess. Neste stasjon blir Bergen.

Jon Melbye har samarbeidet med Enkeltstyret for naturhistoriske vitenskaper i Norge, Naturvernforbundet, Norges Naturvernforbundet, Miljø- og forurensningsdepartementet og miljømyndighetene i Oslo og i Moss for å få til stand utstillingen og holdningskampanjen.

BIVA MINIKJØP

Gratis COLA 1,50 + pant

LETTØL 2,95 FAST PRIS

7,80	20% STØT	8,80
18,85	20% STØT	41,00
5,00	8% STØT	19,00
19,90	4% STØT	13,00
69,85	4% STØT	32,00

4

Kulturlandskapet i perspektiv på Jeløy Naturhus:

En utstilling til ettertanke

Tor Schmedding har mottatt en rekke positive reaksjoner på Kulturlandskaps-utstillingen i Jeløy Naturhus.

Pål Bjørkvedt (tekst) Jon-Inar Fjeld (foto)

Hygge er det at også Jeløy Naturhus er involvert i utstillingen på Galleri F 15 denne gang. Så fokuserer da også «Spor» nettopp på naturen, i Jeløy Naturvernforeningens naturhus, forøvrig det eneste i sitt slag i Norge, behandles kulturlandskapet gjennom en ny-laget utstilling. Tor Schmedding og Ivar Asheim ved fylkesmannens miljøvernavdeling i Østfold står bak planse-utstillingen, som senere skal

vandre land og strand rundt. Det er ingen tilfeldighet at utstillingen presenteres nettopp i år. Vi er nemlig inne i det europeiske kulturlandskapsåret. Gjennom et slikt tema ønsker man å fokusere nærmere på kulturlandskapet på godt og ondt og dets betydning for menneskenes hverdags. Utstillingen består av 20 planer med en naturlig overgang mellom hver enkelt planse. Utstillingen domineres av et omfattende bildemateriale kombinert med relativt kortfattede, skriftlige informasjon. - Bildet som uttrykksmiddel blir ofte undervurdert. Et bilde kan fortelle utrolig mye. Derfor har vi bevisst valgt å spille på bildeeffekten kombinert med

utfyllende og forklarende tekst, sier Tor Schmedding, som daglig leder de besøkende i naturhuset. Mange av planenes bilder er da også virkelige perler. Flere motiver er hentet fra Mossedistriktet. Omfattende Jord- og skogbruk har fått en sentral plass i utstillingen. Men også kystlandskap, bylandskap, trafikklandskap og byggekunst hører med til de fokuserte temaer. - Vi starter utstillingen med et bilde av de fattigste år som preget bonde-samfunnet tidligere. I kontrast til den velstand som preger dagens samfunn. Samtidig stiller vi spørsmålet om ikke vi i dag er fattige likevel på en annen måte - på kulturelle

tradisjoner og verdier, sier Tor Schmedding. Utstillingen spilles det bevisst på effekter «Far og nå»-effekten er dominerende i så måte. Og slik kunne det ha vært. Bildet fra Kanaalen i Moss anno 1947 og 1988 forteller mangt om en lokalkulturell forringelse, der trafikken har fått betydning utvikingen. Flere bilder trekker også frem forskjellige elementer i kulturlandskapet, som de fleste av oss oppfatter som selvforståelige, desverre.

Ikke stans Tor Schmedding er nøye med å understreke at utstillingen ikke uttrykker et ønske om å stanse eller bremse utviklingen. Poenget er å lyse den. Sørg for å elevene fra fortiden, de kulturelle holdningspunkter, blir tatt hensyn til slik at ikke identitetsfølelsen blir hukstet ut. En bevisst holdning til kulturlandskapet vil så å være kritisk - på godt og ondt - til stans omgivelser. I det hele tatt, tryk seg om. - Vi henvender oss til et meget bredt publikum. Til planleggerne, slik at de i sterkere grad skal ta hensyn til naturen, til det opprinnelige og tradisjonelle i sin prosjektering og senere byggesaksomkost. Men vi søker også kontakt med kommunismiljøene. Og barna. Alle har vi et ansvar for kulturlandskapet og de holdninger som avgjør dets utvikling, sier Tor Schmedding, som har mottatt en rekke positive reaksjoner på utstillingen.

Presseopplag om to forskjellige temastillinger, "Spurv" og "Spor".

SALGET STARTER TORSDAG 17/8-89
Mange gode tilbud
20%
PÅ EN DEL ORDINÆRE VARER
TORSDAG - FREDAG - LØRDAG

VESKEN
Storgaten 7, tlf. 25 62 30

Pressen m.v.

Moss kommune har i perioder (avhengig av kommunens økonomi) en månedlig kulturkalender i form av en plakate. De gangene den utgis blir også naturhuset omtalt her med informasjon om den aktuelle temautstillingen.

Galleri F15 har sin egen nordiske kunstavis, F15 Kontakt. Her er det en fast spalte med oversikt over kommende temautstillinger, f.eks. et halvt år fremover. Denne ordningen har fungert bare delvis grunnet plassmangel i avisen.

I forbindelse med åpning av nye temautstillinger blir byens to aviser innvitert til å komme og skrive om utstillingene. Erfaringene med innkalling til pressekonferanse er at det bare er byens to aviser som stiller opp. Etter et slikt avisbesøk er det vanlig at avisene lager et lite oppslag med bilde. Dette er på mange måter en bedre annonsering enn en rubrikkannonse.

For å kunne innkalle flere aviser, må vi kunne tilby mer enn kun åpning av ny temautstilling. Det kan kanskje med rette innvendes at også fylkets andre aviser skulle informeres bedre om hva som skjer på Jeløy Naturhus. Det må i så fall skje ved utsending av pressemelding, noe som er gjort av og til ved spesielle anledninger.

I de senere årene har vi arbeidet aktivt med informasjon i forhold til skoleverket. Når det har vært temautstillinger som har passet godt i forhold til undervisning, er det blitt sendt brev til de enkelte skoler om dette. I noen tilfelle bare til skoler i Mosseregionen, i andre tilfelle til alle skoler i Østfold. Det er også sendt ut tilbud om lån av vandreutstillinger til skolene.

Guldholmen fyrstasjon

Navnet på holmen kommer av en rødlig farge på berget (kobberforekomster).

BELIGGENHET:
Holme vest av Jeløy,
59 26,1 10 34,9.
G.nr. 10, b.nr. 6 i Moss
kommune

OPPRETTET:
1894

FYRBYGNING:
Hvitt trehus

LYSETS KARAKTER:
Okk. 2 hvite, 4 fargede sektorer

LYSSTYRKE:
28 000 cd (4. orden)

LYSETS HØYDE:
17,6 m over høyvann

LYSVIDDE:
13,5 n mil

TÅKESIGNAL:
1894 klokke, 1930 nautofon

I 1891 ble det utarbeidet en oversikt over behovet for nye fyr og tåkesignaler i Oslofjorden. I forslaget inngikk et fyr med klokke tåkesignal på Guldholmen. Når dette var etablert, kunne Bastøy fyr erstattes av en fyrlykt uten fast vakthold.

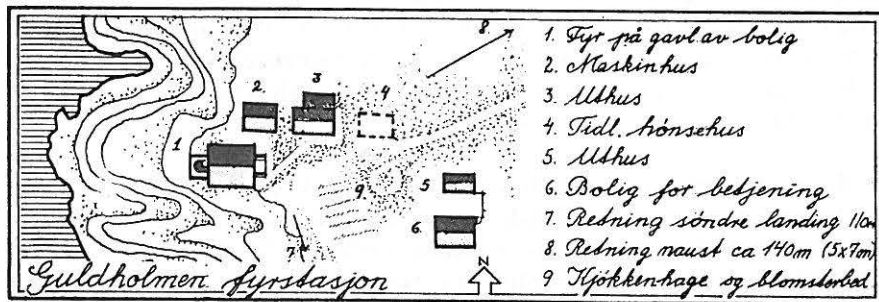
Nødvendige midler ble bevilget i budsjett for 1893/94.

Fyret sto ferdig og ble tent den 15. september 1894.

I 1930 ble fyret elektrifisert med strøm fra det kommunale nettet. Inntil år 1948 bestod betjeningen av fyrvokter med husstand, men ble da utvidet med en fyrbetjent. En familiebolig ble satt opp øst for fyrbygningen.

I 1984 ble Guldholmen fyrstasjon automatisert og avfolket. Fyret ble erstattet av en fyrlykt. Underbygningen til denne — et plasttårn — ble hurtig og problemfritt løftet av et helikopter fra Kystverkets fartøy «Ryvingen» og satt på plass på Guldholmen.

Bygningene står som tidligere (1986).

Tegning etter situasjonsplan fra 1954.

Tidligere hønsehus, betjeningsbolig, uthus og maskinhus, fyrmesterbolig og fyr sett fra nord. Tegning 1982.

Guldholmen fyrstasjon, faksimile fra
"Norges Fyr", bind 1 av Bjørkhaug og Poulsson,
Grøndahl & Søn 1986.

Guldholmen

Rett vest for Jeløya ligger Guldholmen Fyr som ble automatisert og avfolket i 1984. Beliggenheten av Guldholmen fremgår av oversiktskartet side 2, hvor Guldholmen ligger nord-øst for Alby. Guldholmen er forholdsvis lett tilgjengelig, men bruk av båt er nødvendig. Siden automatiseringen har i alt seks bygninger (hvorav to bolighus) stått ubrukte. Sommeren 1989 ble bygningene overdratt til Direktoratet for naturforvaltning, som igjen leier disse ut til **Stiftelsen Gamle Guldholmen Fyr**. Denne stiftelsen har et nært samarbeide med Fylkesmannen i Østfold gjennom Jeløy Naturhus og har følgende to formål:

- * Å vedlikeholde og bevare Guldholmen som et fyranlegg av kulturhistorisk verdi.
- * Å legge til rette bygningene slik at Miljøvernavdelingen i Østfold skal kunne bruke anlegget til informasjon og opplæring om natur, miljøvern og friluftsliv.

Dette siste innebærer at Miljøvernavdelingen ønsker å se bruken av Guldholmen i sammenheng med det arbeidet som drives på Jeløy Naturhus i forhold til skolene. På Guldholmen vil skolegrupper på inntil 30 personer om gangen kunne innlosjeres. Her vil de ha muligheten å få fra en til to overnattinger. Skoleklassene må ha med soveposer og mat, resten skal finnes på stedet, - fra kjøkkenutstyr til ferdig utarbeidede undervisningsopplegg. Virksomheten skal administreres fra Jeløy Naturhus.

Guldholmen egner seg godt til flere typer undervisningsopplegg, først og fremst med naturfaglig innhold. Blant annet er fuglelivet er rikt, og det er planlagt et sjøfuglreservat på Guldholmen hvor bygningene blir liggende i en lomme inne i reservatet. Planen er at Guldholmen skal kunne ta imot sin første skoleklasse høsten 1990.

Utkast til en plakat som "Stiftelsen Gamle Guldholmen Fyr" vil trykke opp med det formål å skaffe tilveie økonomiske bidrag til istandsetting av fyrbygningene.
Til slutt i teksten står det: For at stiftelsen skal kunne bevare Gamle Guldholmen Fyr er vi avhengige av støtte fra lokalsamfunnet, både fra lokalpersoner og næringsliv. Denne plakaten viser at innehaveren har støttet oss og dermed har gjort en innsats for vern av natur og lokalmiljø.

Gamle Guldholmen Fyrs Venner

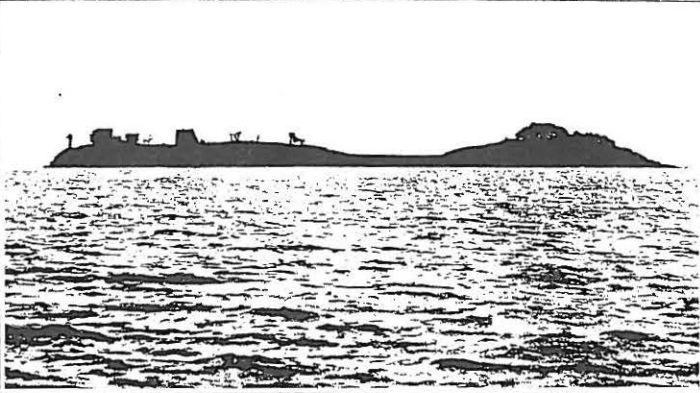
Guldholmen fyr ble første gang tennt den 15. september 1894. Frem til 1948 bestod fyrbelegningen av fyrvokter med hustru samt familie og utleietjenestefolk. Hensiktsmessig ble en ny fyrbelegning oppført for å ta hensyn til bygningene. I alt er det i dag seks bygninger på Guldholmen. To bolighus, to verkstedsbygninger og en utede.

De senere årene har en rekke fyrstasjoner langs norskekysten blitt automatisert og avfolket. Guldholmen fyr ble automatisk styrt i 1984. Samtidig ble fyrstasjonen nedlagt, og bygningene har stått ubrukte.

Med stiftelsen Gamle Guldholmen Fyr er vi avhengige av støtte fra lokalsamfunnet, både fra lokalpersoner og næringsliv. Denne plakaten viser at innehaveren har støttet oss og dermed har gjort en innsats for vern av natur og lokalmiljø.

Stiftelsen Gamle Guldholmen Fyr har to hovedformål: 1. Å vedlikeholde og bevare fyrbygningene på Guldholmen slik at de kan brukes som et utvalgt sted for informasjon og opplæring om natur, miljøvern og friluftsliv. 2. Å legge til rette for at bygningene skal kunne brukes som overnattingssteder for skoleklasser, som vil bli innlosjert i forbindelse med undervisning og tur. Stikkord: informasjon og opplæring om natur og miljøvern.

Stiftelsen Gamle Guldholmen Fyr vil innleie skoleklasser til Guldholmen fyr høsten 1990. I skoleferien og høsten vil bygningene derfor være åpne for skoleklasser på Guldholmen fyr. Dette betyr at utvalgte skoleklasser, etc.

Hvor er det Direktoratet for naturforvaltning i Trondheim som overtar bygningene og leier ut til stiftelsen. En del av bygningene har stått ubrukte i mange år. Med stiftelsen Gamle Guldholmen Fyr er vi avhengige av støtte fra lokalsamfunnet, både fra lokalpersoner og næringsliv. Denne plakaten viser at innehaveren har støttet oss og dermed har gjort en innsats for vern av natur og lokalmiljø.

Stiftelsen vil innleie skoleklasser til Guldholmen fyr høsten 1990. I skoleferien og høsten vil bygningene derfor være åpne for skoleklasser på Guldholmen fyr. Dette betyr at utvalgte skoleklasser, etc.

Stiftelsen vil innleie skoleklasser til Guldholmen fyr høsten 1990. I skoleferien og høsten vil bygningene derfor være åpne for skoleklasser på Guldholmen fyr. Dette betyr at utvalgte skoleklasser, etc.

Stiftelsen vil innleie skoleklasser til Guldholmen fyr høsten 1990. I skoleferien og høsten vil bygningene derfor være åpne for skoleklasser på Guldholmen fyr. Dette betyr at utvalgte skoleklasser, etc.

For mer informasjon, kontakt: Gamle Guldholmen Fyr, Postboks 100, 1501 Jeløy, Tlf. 27 42 47.

VEDLEGG:

"Senter for informasjon om natur og landskap på Søndre Jeløy",

Fylkesmannen i Østfold 1983

INDEX

1987-1988

1989-1990

INNHOLD	Side
1. Bakgrunn/innledning	1
2. Søndre Jeløy/Alby. Egnethet for publikumsinformasjon.	3
3. Målgrupper og behov.	4
4. Bygningsmessige forhold. Anvendelse. Restaurering.	6
5. Drift.	10
- Åpningstider - tilsyn.	10
- Oppbygging av utstillinger, utlån m.v.	11
- Retningslinjer for bruk av møterom, arbeidsrom m.v.	12
- Vedlikehold, oppvarming, vask.	12
6. Leieavtale. Ansvar.	13
7. Økonomi.	15
- Etableringsfasen.	15
Behov	
Finansiering	
- Daglig drift.	15
Behov	
Finansiering	
8. Forslag til framdrift.	17

Vedlegg

- Byggetegninger.
- Uttalelser om utstillingstemaer, oppbygging av utstillinger, samarbeidsordninger m.v.

I BAKGRUNN/INNLEDNING

Drift av informasjonssentre for naturvern har i en årrekke vært praktisert i mange europeiske land. I Sverige drives flere slike sentre under betegnelsen "Naturrum". Interesse og tilslutning til slike tiltak har vist seg å være meget stor hos allmenheten, skoler, organisasjoner m.v.

Også i Norge har man lenge hatt planer om å etablere slike sentre. Flere skisser har vært framme, men ingen sentre er etablert foreløpig.

I 1982 vedtok statens naturvernråd en uttalelse til Miljøverndepartementet der de peker på viktigheten av økt informasjon i fylker og kommuner. Etablering av informasjonssentre påpekes som et viktig virkemiddel i denne sammenheng.

Etablering av et informasjonssenter på Søndre Jeløy vil være fordelaktig av følgende grunner:

- a) Området har et egenartet landskap og spesielle naturkvaliteter.
- b) Stedet har meget stor besøksfrekvens fra lokalmiljøet og regionen.
- c) Det ligger tilrette for samarbeid med den etablerte virksomheten på Alby.
- d) Søndre Jeløy er foreslått som landskapsvernområde. Det vil være mulig å kombinere driften av senteret med forvaltningen av landskapsvernområdet.

Alby gård ligger sentralt på Søndre Jeløy og eies av Moss kommune. Jorda forpaktes bort, mens deler av bygningene nyttes til galleridrift, kafeteria m.v. (Galleri F 15).

Stabburet i gårdsanlegget har til nå fungert som lager, men er velegnet for etablering av et informasjonssenter.

I mars 1983 ble spørsmålet om informasjonssenter tatt formelt opp med Moss kommune. Saken ble behandlet i formannskapet i juni d.å.

Formannskapet gjorde følgende vedtak:

"Moss kommune stiller seg positiv til planene om å opprette et informasjonssenter for natur og landskap på Alby gård."

I oktober d.å. ble det etablert en arbeidsgruppe for planlegging av senterets oppbygging og drift. Arbeidsgruppen har hatt følgende sammensetning:

Moss kommune	parksjef Arild Johnsen
Kulturkontoret og skolekontoret i Østfold fylkeskommune	kulturvernkonsulent Rolf Scheen konsulent Elisabeth Gjerstad
Skoledirektøren i Østfold	konsulent Kristen Borlaug
Østfold kulturminnevern	fylkeskonservator Rolf Atle Braaten
Miljøverndepartementet, informasjonsktr.	konsulent Bjørn Kaltenborn
Norges landbrukshøgskole	dosent Sigmund Huse
Galleri F 15	direktør Lars Brandstrup
Østfold naturvern og Østfold ornitologiske forening	journalist Erik Sandersen
Østfold historielag	kommuneingeniør Ola B. Pedersen
Fylkesmannens miljøvernavdeling	naturverninspektør Bjørn Strandli

Byggebeskrivelse og tegninger er utarbeidet av arkitekt Per Bjar.

Arbeidsgruppen legger med dette fram sitt underlagsmateriale for etablering og drift av Søndre Jeløy natur- og landskapscenter.

Moss, 6/12 1983

Bjørn Strandli

II SØNDRE JELØY/ALBY

EGNETHET FOR PUBLIKASJONSINFORMASJON

Søndre Jeløy med Alby gård og galleri F 15 i sentrum er ca. 4500 da og framstår som et av de viktigste publikumsområdene ved Oslofjorden. Det er flere forhold som bidrar til dette:

1. Området har etter norske forhold et unikt kulturlandskap. Landskapet er preget av seks store "herregårder" fra det 17. og 18. århundre med vakre parkanlegg, alleer, gamle bygninger osv.

Området har en rik jord- og berggrunn og ligger i landets beste sommerklimasone. Dominerende vegetasjon i dette landskapet er varmekjær løvskog, dels av meget grov dimensjon. Området er også kjent for flere botaniske og geologiske verneverdier.

2. Søndre Jeløy er et sentralt friluftsområde for nordre Østfold og Follo-regionen. Området har flere gode badestrender, parkeringsmuligheter og et variert turterreng i skog og innmark. Området ligger i gangavstand fra Moss sentrum og fungerer som "bymark" for en befolkning på ca. 25000.
3. Galleri F 15 er blitt et nasjonalt og internasjonalt anerkjent kunst-senter. Dette ligger midt i området, på Alby gård som eies av Moss kommune. En antar i dag at antall besøkende på Alby overstiger 200.000 pr. år.
4. Stedet har en meget sentral beliggenhet i Østlandssammenheng, bl.a. med kort reiseavstand til Oslo.

Det ligger til rette for et samarbeid med Galleri F 15 om drift.

Galleriet har kommet med samarbeidstilbud om bruk av utstillingsrom, verksted, kafeteria og toalettanlegg.

III MÅLGRUPPER OG BEHOV

Gjennom arbeidet med planleggingen av senteret har vi fått inntrykk av at interessen for tiltaket er stor.

Arrangementer ved Galleri F 15 som omhandler natur har gitt meget stort besøk (eks. Jeløys geologi, fuglelivet på S.Jeløy).

Det samme gjelder en rapport om naturforholdene på Jeløy (utgitt av Norges landbrukshøgskole). Den ble solgt i stort opplag gjennom bokhandlene i Moss.

Selv om alle grupper trolig vil besøke et slikt senter, kan det allikevel være grunn til å omtale enkelte:

Skoler.

Det har vært stor pågang fra skolehold om saken. I både grunnskole og videregående skole er det behov for ekskursjonsområder, informasjonsmateriale og oppholdsrom for enkeltelever og skoleklasser. Et tilbud som dette vil være til hjelp for lærerne i deres undervisning.

Organisasjoner.

Det er forutsatt at et slikt senter bør tilgodese både lokale og regionale foreninger som har interesse innen saksfeltet. (eks. naturvern/friluftsforeninger, historielag, 4 H, speidere, lokale foreninger m.v.). Senteret vil kunne være et tilbud m.h.t. mindre møter/samlinger, opplæring m.v. Stedet vil også kunne gi foreningene praktiske arbeidsoppgaver og muligheter til å presentere seg selv.

Offentlige etater.

Flere offentlige etater arbeider med informasjon innenfor temaet natur- og landskap. Det vil være riktig å oppfatte et slikt sted også som et tilbud til disse. Eks. vil være kommunene, landbruksetaten, kulturhistoriske myndigheter m.v.

Internasjonale organ.

Galler F 15 har en internasjonal målsetting med sin virksomhet. Miljøvern har også sterk internasjonal karakter. Internasjonale organ som Nordisk Ministerråd, Europarådet, FN m.fl. utarbeider mye god informasjon om internasjonale miljøvernproblemer (eks. naturvern i utviklingsland og sur nedbør) Disse problemene er viet betydelig interesse også lokalt.

Forskning.

Jeløys natur- og kulturhistorie og tilstand gjør området velegnet til forskning og undervisning ved universitet og høyskoler. Området har i mange år vært nyttet av Norges landbrukshøgskole og Universitetet i Oslo. Disse institusjonene vil ha behov for lokaler til sin virksomhet og noe utstyr.

Allmenheten.

Alle mennesker føler tilknytning til naturen, på ulike vilkår. Naturforståelse og naturfølelse hører med til de mest grunnleggende elementer i vår tilværelse.

Vår naturglede økes ved å øke kunnskapene om natur. På samme måte som naturprogrammer er blant de mest populære program i radio og fjernsyn, så vil et natur- og landskapscenter være et populært mål i fritiden.

IV BYGNINGSMESSIGE FORHOLD. ANVENDELSE. RESTAURERING

Generelt.

Stabburet har 3 etasjer. Etter engjennomgang av behov og bygningens muligheter har en kommet til at følgende utnyttelse av bygningen vil være gunstig:

1. etasje nyttes som utstillingslokale. Etasjen er lett tilgjengelig og vil av sikkerhetsmessige (brann) grunner tåle flest mennesker.
2. etasje nyttes til møte og seminarrom. Etasjen har en åpen løsning som gjør den egnet til slik bruk.
3. etasje nyttes av enkeltpersoner og oppsynsmannen i S.Jeløy landskapsvernområde. Vedkommende vil ha behov for å lagre endel utstyr og et enkelt kontor.

Stabburet utgjør en del av anlegget på Alby. Bygningens plassering vest for hovedbygningen m/sidefløyen gjør at denne ikke ligger knyttet til anleggets hovedtun.

Bygningens plassering utgjør en del av det enkankalle "driftstunet" på Alby.

Denne mer uavhengige plassering synes å gjøre at en står friere m.h.t. bruk av bygningen og hvilke aktiviteter denne innehar.

Bygningen er på ca. 102 m² brutto areal - 9,1 x 11,3 m. Den er reist i stolpeverk 5" x 5" og 6" x 6". Utvendig er bygningen kledd med pløyd panel, 5". Brutto etasjehøyde er ca. 2,20 m i 1. og 2. etasje. I lofts-etasjen er høyden under hanebjelken ca. 2,02 m.

Bygningen karakteriseres av en meget generell og enkel oppbygging. Bæresystemet er synlig både i utvendig vegger og himlinger/tak.

Loftsetasjen har frittstående takstoler utført med 5 hovedsperrer hvor det ligger åser over. Ovenpå åsene ligger nytt sperretak med utstikk ved raftet.

1. og 2. etasje har stolperekke midt i rommet for bæring av etasjeskiller. Tidligere er oppsatt ekstra stolper for å hindre nedbøyning ved store belastninger/lagring.

Ny bruk av bygningen vil kunne forsvare en reduksjon av antall stolper.

Stilmessig bør bygningen kunne karakteriseres som nøkternt Sveitserinspirert. En antar at bygningen er oppført rett etter århundreskiftet.

Fundamentering

Bygningen står i dag på kreosotimpregnerte stokker. Det er en viss skjevhet i disse. Samtlige har en skjevhet mot øst.

Da dette forhold ikke foreløpig har noen konstruktive svakheter, synes det riktig ikke å gjøre noe. Dette kan også forsvares ut fra senere like gode muligheter for å rette forholdet.

Utv. vegger/isolering golv i 1. etg.

Eksisterende utvendig panel og belistning beholdes. I åpninger hvor det tidligere har vært luker, forutsettes innsatt vinduer som vist på tegningen. Eksisterende luker beholdes svingt tilside.

I gavl mot syd forutsettes innsatt nye vinduer lik de eksisterende.

Mot nord forutsettes en nærmere avklaring av hva som gjøres i de store dørene i 2. og 3. etasje. En medregner at døråpningene nyttes for lysinnfall. Vindsperresjiktet utføres ved 12 mm asfaltimpregnert plate utlektet 15-20 mm i forhold til eksisterende utvendig panel. Dette er en detalj med visse svakheter. (En fullgod løsning av problemene kan imidlertid ikke løses uten riving av den utvendige kledning for oppsetting av ny vindsperre utenpå stolpeverk, og med utluftet kledning på utsiden).

Antikvariske og kostnadmessige forhold gjør at det ikke blir aktuelt å gjøre noe med den utvendige panel.

Videre isoleres veggen med 15 cm min. ull A, oppsettes diffusjonssperre og slås opp spikerslag for innvendig plater i 13 mm gips.

Golv i 1. etasje isoleres fra undersiden og 12 mm asfaltimpregnert plate nyttes som stubbloft.

Takverk.

Eksisterende taksten benyttes igjen. Takstenen tas av, lekter/sløyfer rives av og taket rengjøres for nye sutakplater, nye lekter/sløyfer og legging av den samme sten. Eventuell utvendig lufting for kaldt tak vurderes nærmere.

Innvendig utbedres taket ved vindsperre/isolering ca. 15 cm min.ull A, samt diffusjonssperre og 13 mm gips som innvendig plater over åsene.

Himlinger/golver.

Eksisterende tregolv slipes. Det vurderes alternativt opplagt 5 - 7,5 cm min.ull A og 13 mm gips mellom bjelkelag i etasjeskiller. Dette vil bedre etasjeskillerens lyd- og brannmessige egenskaper.

Himlingen vil beholde sin viktige karakter i rommet, ved at bjelkelaget blir synlig og eksponert i forhold til rommet.

Malerarbeider.

Innvendige gipsvegger males hvite, evt. pålagt en strie før maling. Det samme gjøres evt. i himling mellom bjelker.

Utvendig eksisterende kledning og belistning, vindskier o.s.v., males.

Golver lutes eventuelt før lakking. Synlige trekonstruksjoner forutsettes grønsåpeskuret.

Eléktikerarbeider.

Arbeidene omfattes av evt. nytt inntak for bygningen, via jordkabel, til varmeovner. Det forutsettes en nærmere vurdering særlig av belysning. Dette kan gi vesentlige variasjoner i kostnadene.

Utomhusarbeider.

Eksisterende trapp utbedres.

For å sikre bevegelseshemmede tilgjengelighet til bygningens 1. etasje foreslås anlagt en rampe utført ved påfylling av masse/jord (d.v.s. heving av terreng). Beplantning vil gjøre at en slik rampe kan gli ubemerket inn i anlegget.

Evt. behov for tilgjengelighet for bevegelseshemmede i bygget forøvrig, kan løses ved installasjon av "veitivator", d.v.s. enkel heis.

Sanitærløsning.

Nødvendige toaletter og våtrom forutsettes dekket i sidefløyen i Hovedbygget - Galleriet. Dette forutsetter en avtale med galleriet og Moss kommune.

Det regnes ikke med noen form for vann/avløp til bygningen.

Tegninger.

Tegninger som viser nåværende forhold og plan for restaureringsarbeidene følger som bilag bak i rapporten.
./.

Kostnadsoverslag.

Kostnader vedrørende full istandsetting/rehabilitering av stabburet på Alby:

- Utvendig trapp	Kr. 7.000
- nye vinduer, utbedr. dører, ferdig malt, montert	" 55.000
- utvendig vegger, utbedring/isolering, ferdig innvendig	" 43.000

- utbedring/isolering, ferdig innv./utv.	Kr. 40.000
- isolering himlinger/golv, ferdig	" 36.500
- innv. trapper, delevegger	" 48.000
- malerarbeider utv./innv., vasking, sliping av golver etc.	" 64.000
- elektrikerarbeider	" 55.000
	<hr/>
SUM	Kr. 348.500
20% MVA	" 69.700
	<hr/>
	Kr. 418.200
	=====

Kostnadsoverslaget er basert på en nøktern standard. Det forutsettes en stram økonomisk styring. Det er nødvendig å forutsette en korrigerings/ajourføring av kostnadsoverslaget når planene for istandsettingen er bedre konkretisert og avklart i detaljer.

Kostnadsoverslaget er basert på gjeldende enhetspriser og erfaringspriser fra tilsvarende arbeider i Østfoldregionen. Overslaget må justeres i forhold til framtidig kostnadsutvikling.

Forøvrig bemerkes at innkomne tilbud for tilsvarende arbeider har vist store prisvariasjoner fra anbyder til anbyder. Variasjonene har vært på over 100%. Dette vanskeliggjør naturlig nok også oppsetting av mest mulig korrekte kostnadsoverslag.

Møbler, spesielle innredningsarbeider og utomhusarbeider utover hovedtrapp, er ikke medtatt i kostnadsoverslaget. Utvendig rampe vil også komme som tillegg, og vil utgjøre ca kr. 10.000 - 20.000.

Det er nødvendig å bemerke at spesielle krav til utførelse/innredning kan medføre betydelige kostnadsvariasjoner.

God detaljeplanlegging og oppfølging økonomisk og bygningsmessig er en forutsetning for en forsvarlig antikvarisk, økonomisk gjennomføring av prosjektet.

V DRIFT

Åpningstider - tilsyn.

Stabburets tilknytning til Galleri F 15 gjør det ønskelig å holde åpnings-
tider (for utstillingene) som samsvarer med Galleriet. Av ressursmessige
grunner vil dette neppe være mulig. Variasjon i utstillingsmaterialet
vil ikke kunne variere så mye som ved Galleriet. Dette tilsier også at
åpningstidene ved Stabburet kan være mer begrenset.

Tilsyn med utstillingen og bygningen i åpningstidene vil ikke kunne ivare-
tas av personalet ved Galleriet.

Det mest hensiktsmessige vil være at oppsynsmannen for verneområdet
tillegges hovedansvaret, og at organisasjoner som Østfold naturvern,
Østfold ornitologiske forening, Østfold historielag o.l. påtar seg vakt-
ordning et visst antall dager i året. Det vil også være mulig å supplere
oppsynsmannen ved å engasjere studenter, skoleelever m.v.

Informasjonssentre som er etablert andre steder har varierende praksis. Det
mest vanlige er å holde åpent alle dager i tiden omkring sommerferien, mens
det på vår/forsommer og ettersommer/høst er mye vanlig med helgeåpning
(lørdag/søndag) eller bare søndagsåpning.

Forslag:

1.mai - 31.juni

Åpent lørdag og søndag kl. 12 - 17 80 t

1.juli - 31.juli

Åpent alle dager kl. 12 - 17 155 t

1.august - 31.september

Åpent lørdag og søndag kl. 12 - 17 80 t

Vinterhalvåret

5 mnd. Bare søndager kl. 12 - 17 100 t

Sum 415 t

): ca.50 dagsverk

Det vil være rimlig at oppsynsmannen for området dekker endel av denne
tiden.

Oppsynsmannens oppgaver tilsier at han ikke kan være permanent ved Stabburet. Den resterende del bør kunne være en interessant oppgave for ulike organisasjoner, eks. Østfold naturvern, Østfold ornitologiske forening, 4 H, speidere, historielag m.fl. Foreningene vil i så fall kunne lage informasjon om seg selv, verve medlemmer, selge litteratur m.v. De vil også kunne få tilbud om bruk av stabburet til ulike formål (eks. møter, mindre samlinger).

Forslag:

30 dagsverk dekkes av oppsynsmannen.

20 dagsverk fordeles på ulike foreninger.

Oppbygging av utstillinger, utlån til ulike etater, skoler m.v.

Utstillingenes preg kan variere. Det kan variere mellom ulike naturfaglige emner (geologi, vegetasjon/skog, dyreliv, landskap). Emnene kan også være rettet inn mot bruk av natur og naturpåvirkning (friluftsliv, jordbruk, skogbruk) og mot ulike geografiske nivå (eks. S.Jeløy/Jeløy, Moss kommune eller andre Østfoldkommuner, Østfold fylke, nasjonale/internasjonale aspekter).

Under enhver omstendighet må utstillingen omfatte et fast innslag om Søndre Jeløy landskapsvernområde, natur- og landskapsforhold, bruken av området, hvilke regler som gjelder og hva allmenheten bør/ikke bør gjøre innen området.

Arbeidsgruppen har understreket at utstillinger om Jeløy bør bygges opp slik at de gir lyst og mulighet til egenaktivitet ute i området. Det vil være en fordel om utstillinger og opparbeidelse av naturstier kan sees i sammenheng. Herunder kan det også være aktuelt å nytte utearealet rundt bygningen til informasjon (eks. stenutstilling, tavler etc.).

Dersom utstillinger som vises ved senteret senere kan monteres i klasserom vil dette være ønskelig. Dermed vil utstillingene også kunne være et tilbud til skolene, kommuner og andre. Det vil også åpne mulighet for utveksling av utstillinger med andre fylker.

./.

Temavalg og utstillingsteknikker vil kunne variere meget. Som vedlegg til rapporten følger notater fra arbeidsgruppens medlemmer med flere eksempler på temavalg og utstillingsteknikker.

Foran hvert år vil det være behov for en plan for informasjonsvirksomheten. Denne bør legge særlig vekt på hvilke temaer som skal prioriteres, hvordan utstillingene skal bygges opp og økonomi/kostnadsfordeling.

Retningslinjer for bruk av møterom, arbeidrom m.v.

I hovedsak vil det være naturlig at bruken av Stabburet bør ha relevans til formålet med bygningen.

Det vil være naturlig at henvendelser om besøk til Stabburet eller lån av møterom o.l. rettes til oppsynsmannen.

I Galleriets åpningstid vil det være mulig for besøkende på Stabburet å nytte Galleriets offentlige toalettanlegg. Galleriet vil også kunne oppbevare nøkler som lånes ut etter avtale med oppsynsmannen.

Etter utbyggingen vil det også være mulighet for kjøp av både frokost, varmrett midt på dagen og kveldsmat.

For personer med tilknytning til Stabburet (oppsynsmann, vakter m.v.) vil det bli adgang til eget toalett (for personale) i Galleriets nybygg.

Vedlikehold, oppvarming og vask

Vedlikehold av bygningen vil neppe være påkrevet de nærmeste år forutsatt at bygningen blir tilfredsstillenderestaurert i etableringsfasen.

Behov for vask i bygningen vil variere noe med årstidene og bruksfrekvens. Priser er innhentet fra et stedlig rengjøringsfirma. Dersom en i gjennomsnitt for året regner 1 vask pr. uke og at vask kan samordnes med vask av galleriet, vil kostnaden ligge på ca. kr. 10.000.- pr. år.

Oppvarming må baseres på elektriske panelovner. Behov for oppvarming kan være noe vanskelig å forutsi. Huset vil ha lavest bruksfrekvens i vinterhalvåret. I vanlige kontorlokaler regnes 60000 - 90000 kwh/år. Dette representerer i 1984-kr. Kr. 18.000 - 27.000,- pr. år.

En må anta at forbruket vil bli lavere enn dette. Kostnader til oppvarming anslås til kr. 15.000,- pr. år.

Med et tillegg for lys anslås total strømutfgift til kr. 18.000,-.

VI LEIEAVTALE. ANSVAR

Følgende leieavtale er gjort gjeldende mellom Miljøverndepartementet v/fylkesmannen og Moss kommune (avtalen bygger på eksempel godkjent av Statens bygg- og eiendomsdirektorat):

L E I E K O N T R A K T

Mellom Moss kommune som utleier og Miljøverndepartementet v/fylkesmannen i Østfold som leier, er det dags dato inngått følgende kontrakt om leie av Stabburet på Alby gård, gnr. 7, bnr. 1:

1. De leide lokaler skal benyttes til informasjonsvirksomhet omkring natur- og landskapsforvaltning samt møte- og studievirksomhet. Bygningen skal også kunne nyttes som oppholdssted for oppsynsmannen i Søndre Jeløy landskapsvernområde.
2. Framleie av lokalene er ikke tillatt uten utleiers samtykke. Skifte av statsetater regnes ikke som framleie.
3. Leieforholdet løper i 20 år fra 1.1.1985 og kan deretter sies opp av begge parter med 1 års varsel. Om slike oppsigelser ikke finner sted, regnes leieforholdet automatisk forlenget med 1 år av gangen.
4. Som leie for avtaleperioden påtar leier seg alle kostnader ved istandsetting og vedlikehold av bygningen. Dersom det oppstår behov for utbedring av bygningens fundamentering, tas utgiftene ved dette opp til drøfting mellom partene.
5. Utleier gis anledning til å holde utstillinger og andre informasjons-tiltak med tilknytning til bruksformålet med bygningen, etter nærmere avtale med leier.
6. Forøvrig vedtas husleielovens alminnelige bestemmelser som gjeldende mellom partene.
7. I leieperioden tas eventuelle spørsmål i tilknytning til kontrakten opp gjennom tilsynsutvalget for Søndre Jeløy landskapsvernområde.
8. Kontrakten er utferdiget i to eksemplarer, ett til hver av partene.

Moss, desember 1983

Som leietaker

Som utleier

Fylkesmannen bør ha et tilsvarende ansvar for Stabburet som for forvaltningen av landskapsvernområdet. Dette innebærer at fylkesmannen har ansvar og myndighet for driften, herunder også det økonomiske.

Det daglige ansvar for driften av senteret (publikumsmottak, utlån av bygningen til møter, vask, oppvarming o.l.) bør legges til oppsynsmannen for Søndre Jeløy landskapsvernområde. Dette faller naturlig da Stabburet vil inngå som en del av forvaltningen av området. Oppsynsmannen for Søndre Jeløy bør også tillegges ansvar for andre verneområder i Mosseregionen. Denne oppgaven vil ble både faglig og tidsmessig krevende, og det er behov for en godt kvalifisert person som kan arbeide med disse oppgavene på heltid.

Det vil knytte seg betydelig faglig virksomhet til arbeidet med utstillingene. Det vil kreve samarbeid mellom flere etater og organisasjoner. Arbeidsgruppen har kommet til at det vil være en fordel å etablere et fagutvalg, med oppbygging av utstillinger som sitt spesielle ansvar. Særlig vil det være behov for et slikt utvalg i en startfase. Det bør senere vurderes hvorvidt behovet er permanent. Sammensetningen av et slikt utvalg bør være noe tilsvarende nåværende arbeidsgruppe, muligens noe mindre.

Det vil bli etablert et eget tilsynsutvalg for landskapsvernområdet. Utvalgets funksjon er sammensatt av de viktigste brukerinteressene i området (Moss kommune, grunneiere, skogbruksetaten og kulturvernmyndighetene) og forvaltningsmyndigheten.

Det har vært vurdert å foreslå et eget styre for Stabburet. I og med at driften av Stabburet vil inngå som en del av landskapsvernområdets forvaltning, har en funnet det uriktig å foreslå flere formelle organer. I den grad saker av mer formell karakter (vedr. Stabburet) ønskes tatt opp, bør dette skje gjennom tilsynsutvalget.

VII ØKONOMI

Etableringsfasen

Etableringsfasen vil omfatte restaurering av bygningen og installering av møbler og utstyr til utstillingsbruk.

Behov:

Restaurering i henhold til byggebeskrivelse og vedlagte tegninger	kr. 420.000,-
Innkjøp av møbler (basert på opplysninger innhentet fra Haraldssøn - Halden). Bygger på sitteplass til ca. 45 + noe kontorutstyr	" 60.000,-
Innkjøp av lamper, skillevegger og annet utstyr til utstillingsrom	" 20.000,-
	<hr/>
Sum	Kr. 500.000,- =====

Finansiering:

Slike utgifter må i sin helhet søkes dekket over Miljøverndepartementets budsjett.

Årlig drift.

Oppbygging av utstillinger bør regnes til drift. Det vil være vanskelig å kalkulere faste, årlige utgifter til dette. Det vil kunne variere sterkt fra år til år av følgende grunner:

1. Utstillingene har ulike kostnader.
2. Frekvens i utstillingsskifte kan variere.
3. Bidragsyttere og kostnadsfordeling vil variere.

Dette må karakteriseres som variable kostnader og bør tas opp bidragsyttere og bevilgende instanser for hvert enkelt år. I denne sammenheng vil det være viktig at det lages årsplaner for informasjonsvirksomheten ved senteret. I en tidlig fase av driften vil det være mest naturlig å søke hovedutgifter til utstillingen dekket over Miljøverndepartementets budsjett. Etterhvert kan det være aktuelt å involvere andre, f.eks. skoleverket, kommuner, kulturvernmyndigheten, næringsliv m.v.

Behov (utenom oppbygging av utstillinger):

Oppvarming og lys	kr. 18.000,-
Vask	" 10.000,-
Diverse	" 10.000,-
	<hr/>
Sum	kr. 38.000,- =====

Finansiering:

Driftsutgifter bør i sin helhet søkes dekket over Miljøverndepartementets budsjett.

VIII FORSLAG TIL FRAMDRIFT

